

Gemeente Ommen

‘Licht in de Openbare Ruimte’

Donker waar mogelijk, licht waar nodig

Opiniepeiling onder burgers & bedrijven

ter voorbereiding op het nieuwe beleidsplan

Opgesteld door Licht en Donker Advies in opdracht van de gemeente Ommen

Foto door Janneke Boumans Fotografie

Inhoud

1. Samenvatting van de reacties.....	3
2. Inleiding	5
3. Respons en profielen van respondenten.....	6
4. Redenen om bewuster te verlichten – reacties van 205 deelnemers	7
5. Verlichting in en rond de eigen straat – reacties van 205 deelnemers.....	8
6. Beleidskeuzes van de gemeente binnen bebouwde kom	12
7. Beleidskeuzes van de gemeente buiten bebouwde kom	15
8. Beleidskeuzes van de gemeente overige lichtbronnen.....	16
9. Overige opmerkingen en reacties.....	19
10. Conclusies en aanbeveling (omgaan met reacties)	20
Bijlage A: eerste gespreksavond maatschappelijke partners 21 sept. 2015	21
Bijlage B: tweede gespreksavond met maatschappelijke partners 30 november 2015.....	23
Bijlage C: opinie van de ondernemers over het conceptbeleid	24
Bijlage D: toelichting individuele respondenten (sept.-dec. 2015).....	27
Bijlage E: toelichting van respondenten in periode januari-februari 2016	54
Bijlage F: reacties van bewoners buiten de kom versus binnen de kom.....	55

Bijlage D – individuele reacties per vraag gecategoriseerd

Vragen 1 - 5: Profiel van de respondent

Bijlage 1 - vraag 6: redenen om bewuster te verlichten

Bijlage 2 - vraag 7: verlichting in uw eigen woonstraat of directe werkomgeving

Bijlage 3 - vraag 8: wensen om verlichting in eigen straat te veranderen

Bijlage 4 - vraag 9: hinder in eigen woon/werkomgeving door andere lichtbronnen

Bijlage 5 – vraag 10: verlichten van achterpaden

Bijlage 6 - vraag 11: keuzes bij vervanging binnen de bebouwde kom

Bijlage 7 - vraag 12: keuzes op het gebied van dimmen

Bijlage 8 - vraag 13: aanlichting van monumenten en kunst door gemeente

Bijlage 9 - vraag 14: keuzes bij vervanging buiten de bebouwde kom

Bijlage 10 - vraag 15: overige lichtbronnen waarbij veel winst te behalen is qua energiebesparing en verminderen van lichthinder en lichtvervuiling

Bijlage 11 - vraag 16: informeren/enthousiasmeren lichtbroneigenaren door gemeente

Bijlage 12 - vraag 17: andere eigenaren licht 's nachts uitschakelen (promotie, decoratie)

Bijlage 13 - vraag 18: digitaal beeldend beleidsplan of liever gebruikelijke papieren plan

Bijlage 14 - vraag 19: suggesties, opmerkingen of tips voor de gemeente Ommen

1. Samenvatting van de reacties

Dit eerste hoofdstuk biedt een samenvatting. De hoofdstukken hierna behandelen de beantwoording per vraag. Hoofdstuk 10 geeft conclusies en aanbevelingen. Bijlage D geeft alle individuele toelichtingen weer van de 205 respondenten in de periode september – december 2015. Bijlage E biedt informatie over de 23 respondenten gedurende de extra openstelling in januari en februari 2016. Bijlage F gaat over de reacties van inwoners buiten de kom versus binnen de kom. Hoofdstuk 10 biedt conclusies en aanbevelingen.

NB! Deze samenvatting gaat over de reacties van de 205 respondenten gedurende de openstelling van de enquête van september tot december 2015.

Over de deelnemers:

1. Er hebben 205 personen deelgenomen, 89% heeft alle vragen beantwoord.
2. 89% reageerde als inwoner, 11% namens een bedrijf of (maatschappelijke) instelling.
3. 85% van de respondenten woont binnen de bebouwde kom, 15% buiten de komgrenzen.
4. Iets minder dan de helft van de respondenten (45%) is tussen de 40 en 60 jaar oud, 38% boven de 60 en 17% is onder de 40 jaar oud.
5. Het percentage mannelijke respondenten is 56% en het vrouwelijke 38%. Daarnaast heeft 8% de enquête als stel in gevuld.

Redenen om bewuster te verlichten:

6. 79% van de respondenten onderschrijft het belang van energie/milieu (be)sparen als gemeentelijk argument om bewuster te verlichten. 66% vindt het voorkomen van lichtversterking voor mens, natuur en landschap van belang, 9% vindt dit onbelangrijk. 69% vindt het besparen van kosten een belangrijke reden.

Over de verlichting in de eigen woonstraat (of werkomgeving)

7. De tevredenheid over de huidige verlichting is redelijk met 45-56% tevredenheid en 14-22% ontevredenheid. Onder 'ontevreden' vallen mensen die de verlichting te veel/fel vinden en anderen die het niet veel of fel genoeg vinden. De vraag hierna geeft hier inzicht in. De gelijkmatigheid van de spreiding van het licht over het wegdek scoort het slechtst met 39% van de respondenten tevreden en 23% ontevreden. Meer mensen in het buitengebied, waar geen of weinig verlichting is, hebben 'ontevreden' ingevuld. De tevredenheid binnen de kom is hoger. Zie bijlage F van de totaalrapportage.
8. De meningen zijn sterk verdeeld. Ruim 1/3 van de mensen geeft aan dat er geen verandering nodig is in de eigen woonstraat. Ook wil ruim 1/3 naar minder licht toe. 1/4 wil meer licht (sommigen alleen in de avond, anderen ook gedurende de nacht).
9. 69% van de respondenten ervaart geen hinder van lichtbronnen in de eigen (woon)straat. De rest vindt vooral openbare verlichting hinderlijk (18%). Andere lichtbronnen worden veel minder genoemd als storend in de eigen woonstraat.
10. De analyse qua achterpaden is lastig omdat deze vraag is beantwoord door velen die geen achterpad hebben. 59% vindt dat achterpaden verlicht moeten zijn (volledige verlichting of alleen in avond en ochtend of met bewegingsmelder). Het advies is om (wanneer een wijziging op stapel staat) met de bewoners in gesprek te gaan. De gemeente benoemt in het beleidsplan haar voorkeur om achterpaden niet te verlichten. Ook de samenwerkende gemeenten houden aan deze voorkeur vast. De gemeente kan in gesprekken met de woonstichting of een groep particuliere bewoners over dit standpunt spreken. Willen de corporatie en/of bewoners alsnog hun achterpad verlichten, dan kan informatie worden verstrekt over opties zoals een bewegingsmelder, zoals veel respondenten suggereerden.

Over de verlichting in de bebouwde kom:

1. 88% van de respondenten is het ermee eens dat lantaarnpalen de weg en stoep moeten verlichten maar niet de voorgevel en tuin.
2. 72% is het ermee eens dat alleen doorgaande paden worden verlicht ('want sociale controle is nodig voor veiligheid') maar 20% is het hier niet mee eens.
3. De meningen zijn verdeeld over of mensen gewend zijn aan de huidige verlichting en er niet meer licht bij hoeft. 57% is het ermee eens, 31% niet.
4. Bijna driekwart is vóór dimmen op doorgaande wegen en in woonwijken, circa éénkwart is hier tegen. Het lastige aan deze vraagstelling is dat respondenten wellicht van de huidige situatie uitgaan, terwijl er dimmen meestal pas toegepast zal worden op nieuwe, verbeterde verlichting. Het aantal tegenstanders is dan naar verwachting minder omdat de lichtkwaliteit beter wordt en meer ruimte laat voor dimmen.
5. 47% is het ermee eens dat er niet gedimd wordt op bedrijventerreinen vanwege vervoer en inbraak. 45% is het hier niet mee eens. Enkele tegenstanders lichten toe dat bedrijventerreinen zelf voor licht voor veiligheid moeten zorgen.
6. De meningen zijn verdeeld over of licht alleen mag worden gedimd als de meerkosten zich terugverdienen (61% is het ermee eens, 22% oneens).
7. 84% van de mensen vindt dat aanlichting van gebouwen en monumenten gedurende de nachtelijke uren of zelfs helemaal uit kan.

Over de verlichting buiten de bebouwde kom:

1. Cruciaal bij deze vragen was de inleiding dat er in principe niet wordt verlicht buiten de kom, op uitzonderingen na. Hier lijken de meeste mensen het mee eens te zijn. De meeste mensen zijn het eens met het markeren om het wegverloop te tonen, het opnieuw beoordelen van huidige verlichting bij einde levensduur, en het in gesprek gaan met betrokkenen op het moment dat de gemeente voornemens is wijzigingen te maken.
2. Driekwart is het eens met het alleen verlichten voor verkeersveiligheid, 1/4 is het oneens.
3. Vrijwel iedereen (91%) is het ermee eens dat de gemeente overweegt om fietspaden te verlichten als dit belangrijke school/werk/thuisroutes zijn. De gemeente bedoelt met haar beleid dat fietspaden buiten de kom in principe niet worden verlicht maar dat dit alleen wordt overwogen als er sprake is van een belangrijke route. Wellicht is deze vraag geïnterpreteerd als dat de gemeente overal verlichting plaatst langs dergelijke routes.

Over overige lichtbronnen naast openbare verlichting:

1. Het overgrote deel van de deelnemers (86%) steunt de gemeente in haar keuze om lichtbroneigenaren te informeren en enthousiast te maken over bewust verlichten. Bijna een derde van de mensen vindt dat de gemeente best streng mag optreden bij storend licht, meer de rest kiest voor bewustmaking en gesprekken over vrijwillige maatregelen.
2. Op de vraag waar winst te behalen is qua energie en hinder bij lichtbronnen anders dan openbare verlichting, noemt ongeveer tweederde van de respondenten reclameverlichting, sportverlichting en aanlichting bezienswaardigheden. De helft van de respondenten noemt open stallen, verlichting van winkels en bedrijven, bijna een derde noemt buitenlicht van particulieren als kansrijk om winst te halen. Bijna 4% vindt dat er geen winst te behalen is.

Reactie op de beeldende vormgeving van beleidsplan en overige opmerkingen en reacties:

1. 62 personen gaven een reactie op de beeldende vormgeving, vrijwel allen positief.
2. 77 deelnemers hebben een laatste opmerking geplaatst of tip gegeven. Deze zijn zeer divers. Een aantal personen geeft specifieke locaties waar het licht verbeterd kan worden (meestal een verzoek om meer licht), anderen plaatsen algemene opmerkingen (wens voor spaarzaamheid en donkerte, bewegingsmelders, maar ook voor veiligheid).

2. Inleiding

Beeldend beleidsplan voor openbare verlichting en overige lichtbronnen

Ommen voert verlichtingsbeleid waarbij, naast veiligheid en beleving, ook aandacht is voor energie besparen, lichtvervuiling beperken en donkerte beschermen.

Het uitgangspunt is daarom: *Donker waar mogelijk, licht waar nodig*. Dit motto staat centraal in het nieuwe [Beeldend Beleidsplan Licht in de Openbare ruimte van Ommen](#).

Het beleidsplan richt zich op openbare verlichting én op de overige lichtbronnen in de openbare ruimte. Het maakt de ambities van de gemeente inzichtelijk voor raadsleden, bestuurders, ambtenaren en voor burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen.

Maatschappelijk draagvlak onder burgers, bedrijven en instellingen

De gemeente vindt het belangrijk om dit nieuwe beleid voor te bereiden in afstemming met de gebruikers van de openbare ruimte. Gekozen is voor:

1. Beleidsplan in beeldende vorm met veel foto's en begrijpelijk taalgebruik
2. Gespreksavond met maatschappelijke partners van de gemeente
3. Opiniepeiling bij burgers, bedrijven en instellingen

Ad 1. Het beleidsplan is voor een ieder in te zien op www.ommen.verlichtinginbeeld.nl

Ad 2. Er hebben twee gespreksavonden plaatsgevonden met maatschappelijke partners (bijlagen A en B), en een individueel gesprek met ondernemersvereniging OVO (bijlage C).

Ad 3. Opiniepeiling via een enquête

Gekozen is voor een online enquête als middel om van zoveel mogelijk mensen reactie te ontvangen. Uitnodigingen om deze in te vullen zijn verstuurd via persberichten, via gerichte e-mails naar maatschappelijke stakeholders in de gemeente en een knop op het beeldende beleidsplan. Ook hebben deelnemers aan de informatieavonden de link veelal verspreid naar hun achterban.

Deze rapportage beschrijft de reacties op de enquête. De onderdelen van de rapportage zijn zichtbaar in de inhoudsopgave. De bijlage geeft individuele reacties per vraag weer (bijlage D voor de eerste 205 respondenten, bijlage E voor de latere 22 respondenten, bijlage F is een extra uitsnede over inwoners buiten de bebouwde kom). De gemeente beschikt ook over een bestand met volledige reacties per individu. Deze zijn allemaal anoniem tenzij de deelnemer er zelf voor heeft gekozen om straatnaam, telefoonnummer en/of emailadres te verstrekken.

3. Respons en profielen van respondenten

Dit hoofdstuk geeft informatie over de mensen die de enquête hebben ingevuld in de periode september tot december 2016. Percentages zijn vanwege de leesbaarheid afgerond naar boven.

Tabel 1: Aantallen deelnemers

TOTAAL aantal deelnemers aan de opiniepeiling	205	100%
Aantal respondenten op alle inhoudelijke vragen	183	89%
Aantal respondenten - inwoner van de gemeente Ommen	183	89%
Aantal respondenten - namens een organisatie of bedrijf	22	11%

Tabel 2: Dorpskern waar de deelnemers wonen of werken

Ommen	96	47%
Lemele	24	12%
Beerzerveld	4	2%
Vilsteren	4	2%
Vinkenbuurt	1	1%
Witharen	15	7%
Buurtschappen overig	29	14%
Ik woon buiten de bebouwde kom	32	15%

Tabel 3: Leeftijd van de deelnemers

Jonger dan 20	2	1%
20-40	33	16%
40-60	92	45%
60 jaar en ouder	78	38%

Tabel 4: Man/vrouw

man	114	56%
vrouw	74	36%
deze enquête is door een man en vrouw gezamenlijk ingevuld	17	8%

Gegevens zoals straatnaam of emailadres

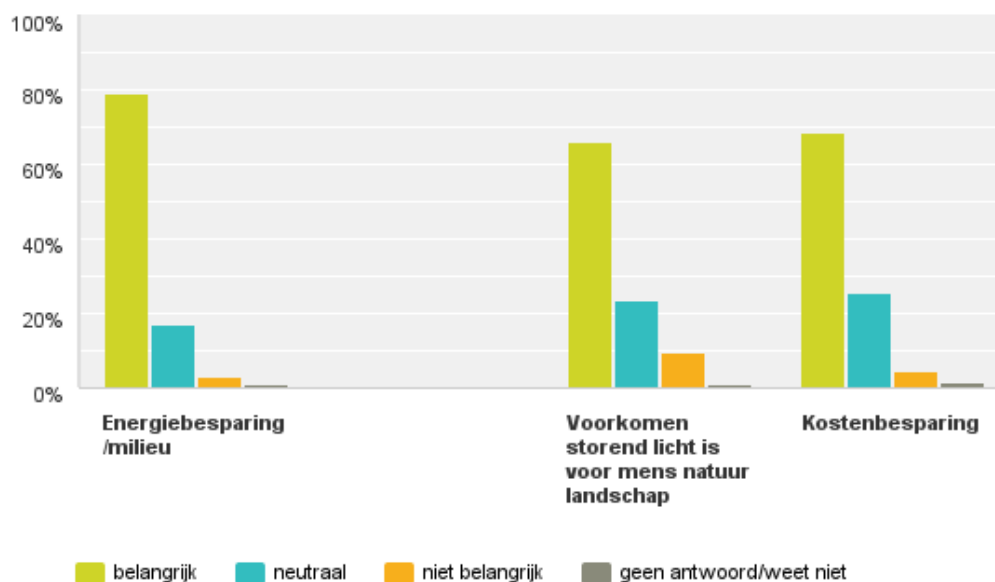
Vrijwel alle respondenten lieten hun straatnaam achter waardoor het mogelijk is om, als er wijzigingen op stapel staan, te bekijken wat omwonende respondenten vinden van de huidige verlichting en welke wijzigingen zij wensen.

86 deelnemers hebben hun (email)adres of telefoonnummer genoemd waardoor nader contact mogelijk is. Meer hierover volgt in hoofdstuk 10 (conclusies en aanbevelingen) .

4. Redenen om bewuster te verlichten – reacties van 205 deelnemers

Q6 Wat vindt u van onderstaande redenen om bewuster te verlichten?

Beantwoord: 204 Overgeslagen: 1

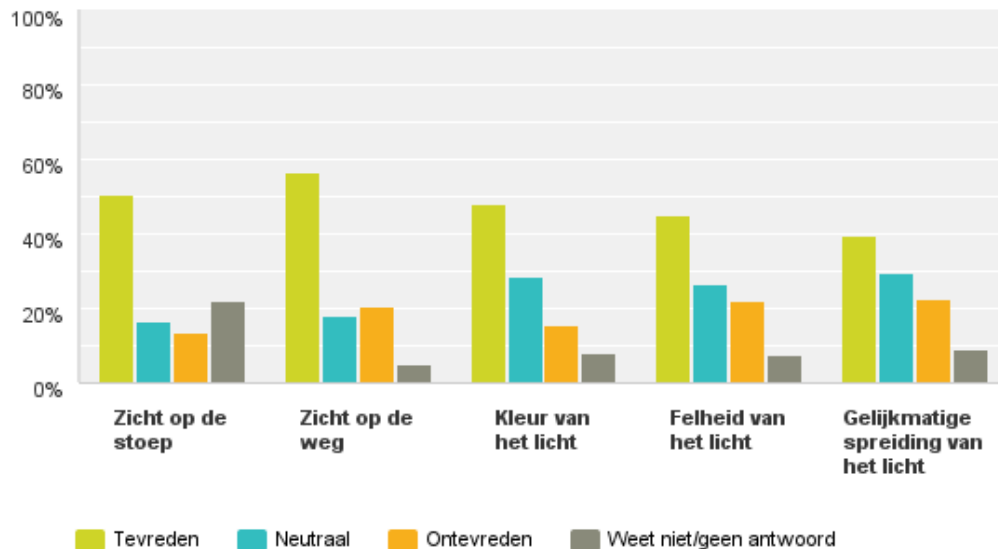
Resultaten:

- 79% van de respondenten onderschrijft het belang van energie/milieu (be)sparen als gemeentelijk argument om bewuster te verlichten.
- 66% van de respondenten vindt het voorkomen van lichtverstoring voor mens, natuur en landschap van belang, bijna 9% vindt dit onbelangrijk.
- 69% vindt het besparen van kosten van belang en 4% vindt dit niet belangrijk als argument om bewuster te verlichten.
- De overige personen zijn er allemaal neutraal over.
- Er zijn 30 toelichtende reacties gegeven, integraal weergegeven in bijlage D.1. Sommige steunen dat verlichting bewust moet zijn en het op sommige plekken teveel is, andere reacties wijzen op veiligheid en dat op sommige plekken te weinig licht is.

5. Verlichting in en rond de eigen straat – reacties van 205 deelnemers

Q7 Wat vindt u van de verlichting in uw eigen woonstraat of directe werkomgeving?

Beantwoord: 192 Overgeslagen: 13

Resultaten voor de gehele groep (incl inwoners buiten de kom):

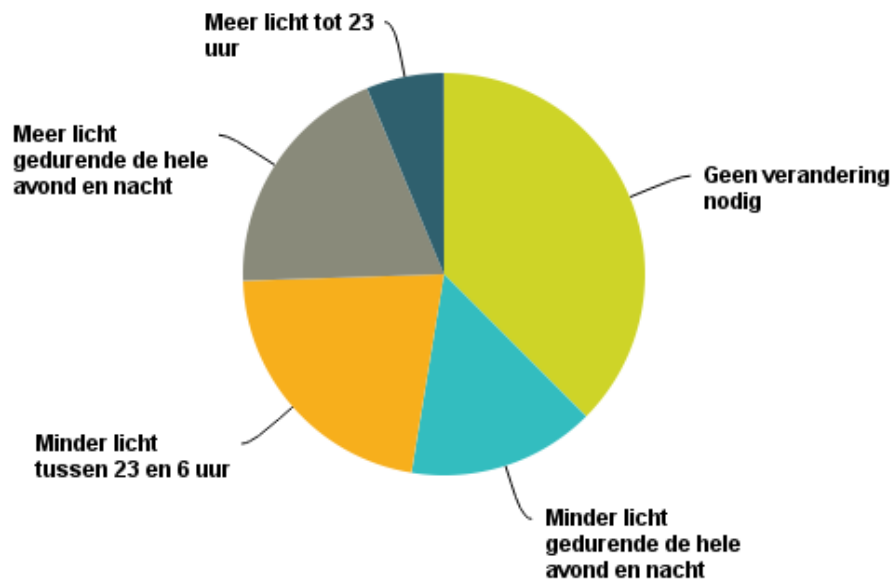
- De tevredenheid scoort het hoogst op 'zicht op de weg', namelijk net meer dan de helft van de respondenten (56%).
- Qua zicht op de stoep is 50% tevreden, 14% is ontevreden.
- Qua kleur van het licht is de tevredenheid 48%, ontevreden is 16%.
- Qua felheid van het licht is 45% tevreden en 22% ontevreden (dit kan 'te fel' of 'niet fel genoeg' betekenen).
- De gelijkmatigheid scoort het slechtst met 39% tevreden en 23% ontevreden.
- Er zijn 69 toelichtende reacties gegeven zoals integraal weergegeven in bijlage D.2. Respondenten geven vooral aan dat er te weinig of geen verlichting is in hun woonomgeving, vooral buiten de bebouwde kom. Een paar mensen geven aan dat er minder verlicht mag worden of met aanwezigheidsdetectie.

De beantwoording op de volgende vraag biedt extra inzicht in de tevredenheid.

Verder biedt ook bijlage F meer inzicht. De bewoners buiten de kom hebben immers vaak geen verlichting in hun woonomgeving. Hun tevredenheid is beduidend lager waardoor de gemiddelde cijfers lager zijn dan de scores van inwoners binnen de kom.

Q8 Hoe zou u de verlichting in uw straat willen veranderen (op het moment dat het aan vervanging toe is)?

Beantwoord: 192 Overgeslagen: 13

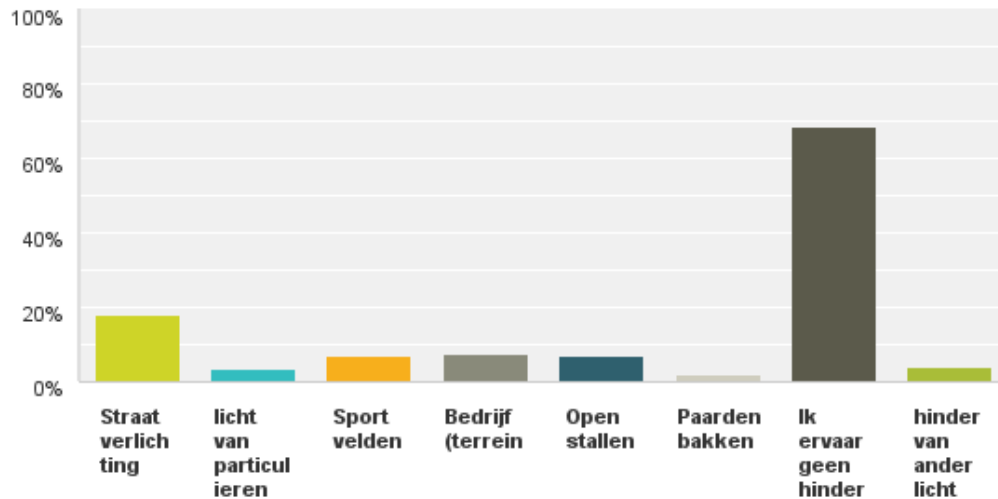

Resultaten:

- 38% vindt een verandering niet nodig in de eigen woonstraat
- 37% wil liever minder licht (22% in de nachtelijke uren van 23 tot 6 uur en 15% de gehele avond en nacht)
- 25% wil liever meer licht (6% in de uren tot 23 uur en 19% wil meer licht gedurende de hele avond en nacht)
- Er zijn 46 toelichtende opmerkingen gemaakt die integraal zijn weergegeven in bijlage D.3. Deze variëren sterk, van meer licht gewenst voor kinderen en ouderen, tot groen licht gewenst in het buitengebied, dat er masten tussenuit zouden mogen binnen bebouwde kom zodat deze buiten de kom gebruikt kunnen worden, etcetera.

Q9 Het beleidsplan behandelt ook vele andere bronnen van licht. Ervaart u 's avonds of 's nachts in of om uw woning of uw bedrijf hinder van verlichting? U kunt meerdere lichtbronnen aanklikken:

Beantwoord: 192 Overgeslagen: 13

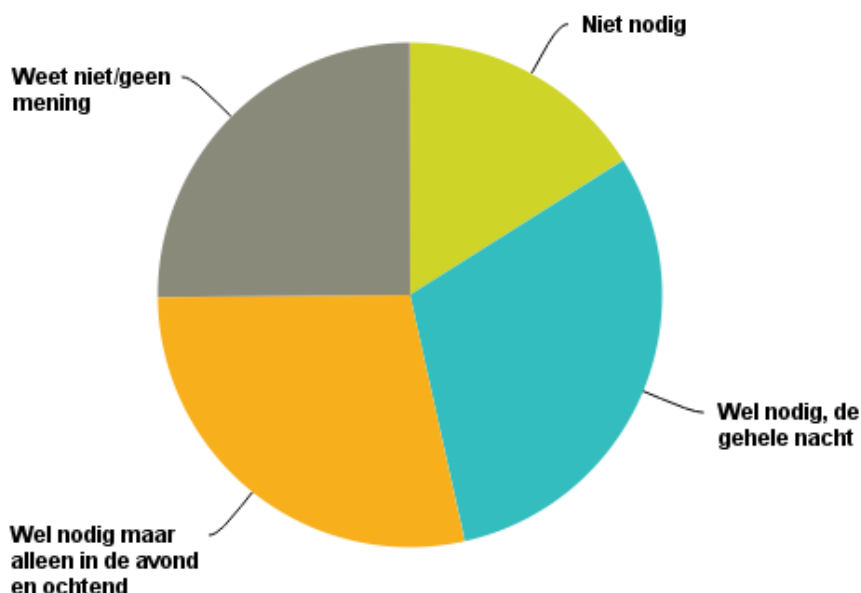

Resultaten:

- 69% van de respondenten ervaart geen hinder van lichtbronnen in de eigen (woon)straat.
- De rest vindt vooral openbare verlichting hinderlijk (18%) maar enkele personen noemen ook sportvelden (7%), bedrijven(terreinen) (7%) en open stallen (7%) als storend in de eigen woonomgeving. Vier personen hebben last van een verlichte paardenbak.
- Er zijn 20 toelichtende opmerkingen gemaakt, integraal weergegeven in bijlage D.4. Vier hiervan benoemen de storende lichtbron in hun woonomgeving.

Q10 In sommige woonwijken worden achterpaden verlicht. De voordelen en nadelen staan beschreven in het informatieblad Woonwijken. Wat vindt u van het verlichten van achterpaden?

Beantwoord: 187 Overgeslagen: 18

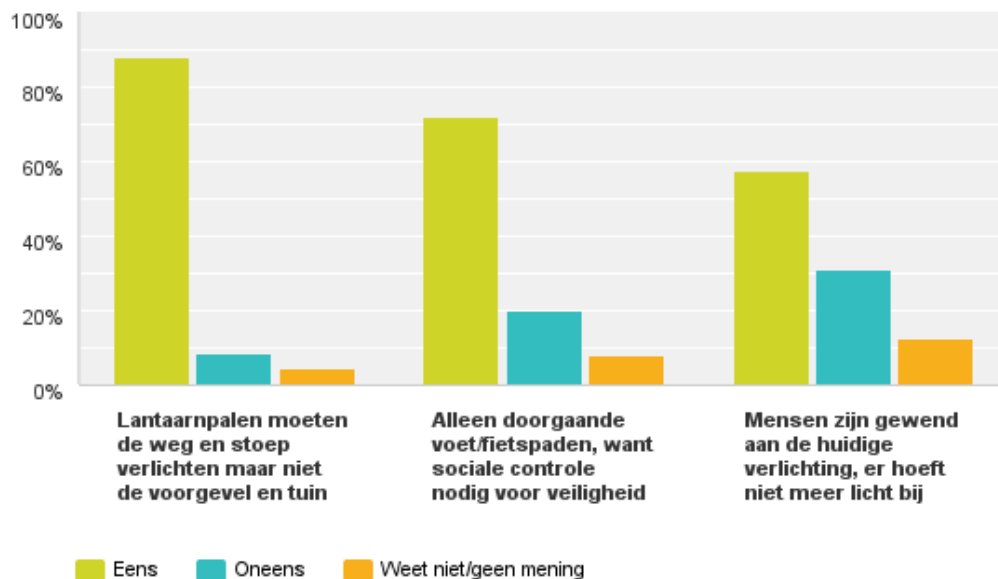
Resultaten:

- 31% vindt achterpadverlichting de gehele nacht nodig
- 28% vindt achterpadverlichting alleen in de avond en ochtend nodig
- 16% vindt achterpadverlichting niet nodig
- 25% heeft hierover geen mening
- NB! Deze vraag is gesteld aan alle respondenten. Veel van deze personen hebben zelf geen achterpad.
- Er zijn 33 toelichtende opmerkingen geplaatst, integraal weergegeven in bijlage D.5. Enkelen noemen de veiligheid als reden, anderen zouden graag verlichting op basis van aanwezigheidsdetectie zien of minder felle verlichting.

6. Beleidskeuzes van de gemeente binnen bebouwde kom

Q11 Wat vindt u van de voorgenomen keuzes op het moment dat verlichting aan vervanging toe is binnen de bebouwde kom (niet specifiek in uw eigen straat):

Beantwoord: 185 Overgeslagen: 20

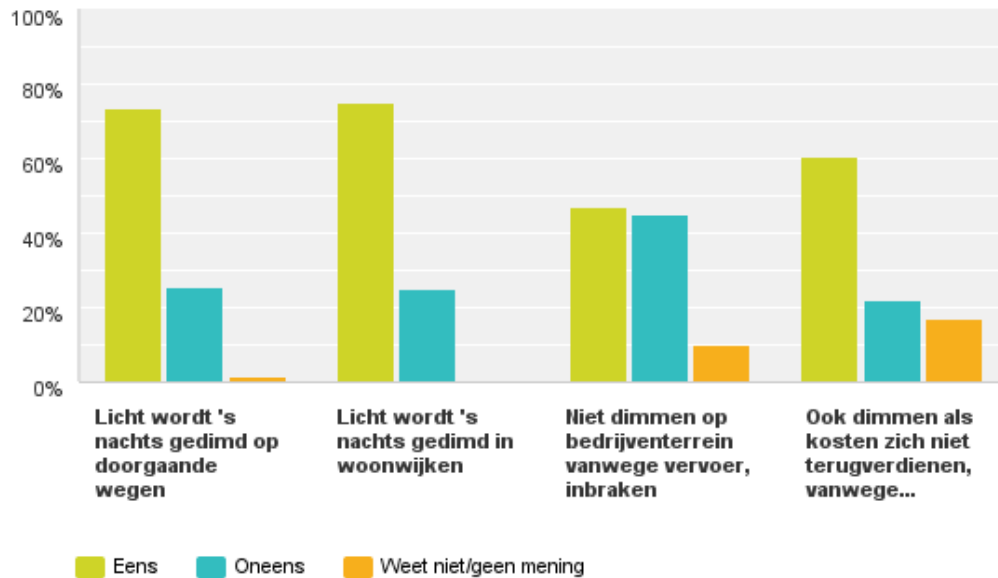

Resultaten:

- 88% van de respondenten is het ermee eens dat lantaarnpalen de weg en stoep moeten verlichten maar niet de voorgevel en tuin.
- 72% is het ermee eens dat alleen doorgaande paden worden verlicht ('want sociale controle is nodig voor veiligheid'). 20% is het hier niet mee eens.
- 57% is het ermee eens dat mensen gewend zijn aan de huidige verlichting en er niet meer licht bij hoeft. 31% is het daar niet mee eens.
- Er zijn 40 toelichtende opmerkingen gemaakt, integraal weergegeven in bijlage D.6. Het varieert van een roep om meer licht (met name fietspaden verlichten en de relatie tot veiligheid) tot een roep om veel minder licht. Diverse reacties gaan over het buitengebied.

Q12 Wat vindt u ervan als de gemeente deze keuzes maakt aangaande dimmen op het moment dat er nieuwe armaturen worden geplaatst?

Beantwoord: 185 Overgeslagen: 20

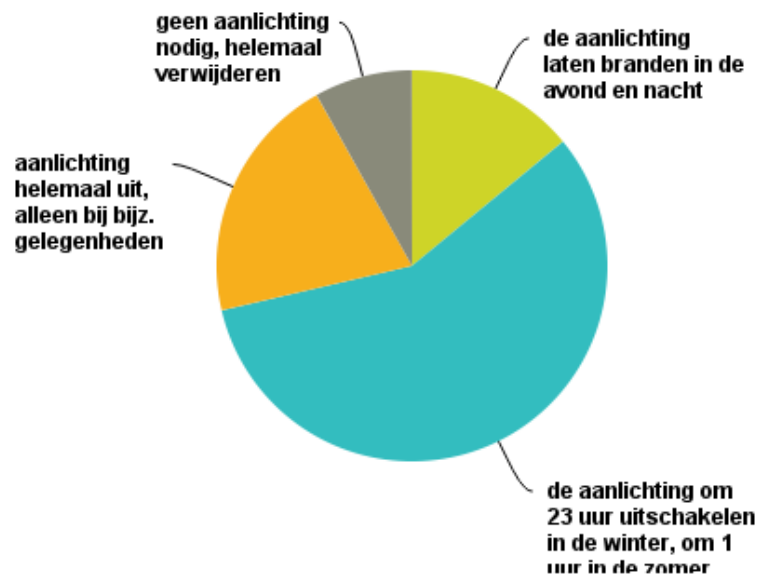

Resultaten:

- Ruim 73% is vóór dimmen op doorgaande wegen, 26% is hier tegen.
- 75% is vóór dimmen in woonwijken, 25% is hier tegen.
- Het lastige aan deze vraagstelling is dat respondenten wellicht van de huidige situatie uitgaan terwijl er vaak pas dimmen toegepast zal worden op nieuwe, vaak verbeterde verlichting.
- 47% is het ermee eens dat er niet gedimd wordt op bedrijventerreinen vanwege vervoer en inbraak. 45% is het hier niet mee eens.
- 61% vindt dat licht alleen mag worden gedimd als de meerkosten zich terugverdienen, 22% is het hier niet mee eens, 17% weet het niet of heeft geen mening.
- Er zijn 17 toelichtende opmerkingen geplaatst, deze zijn integraal weergegeven in bijlage D.7. Diverse mensen geven een voorkeur aan verlichting op basis van aanwezigheidsdetectie, al dan niet in combinatie met dimmen (aanwezigheidsdetectie maakt het dimmen omgedaan). Iemand geeft aan dat bedrijven zelf hun bijdrage aan verlichting voor veiligheid moeten leveren.

Q13 De gemeente licht enkele monumenten en kunstwerken aan (informatieblad Aanlichting Bezienswaardigheden). Op dit moment brandt deze verlichting in de avond en de nacht. Welke optie heeft uw voorkeur?

Beantwoord: 185 Overgeslagen: 20

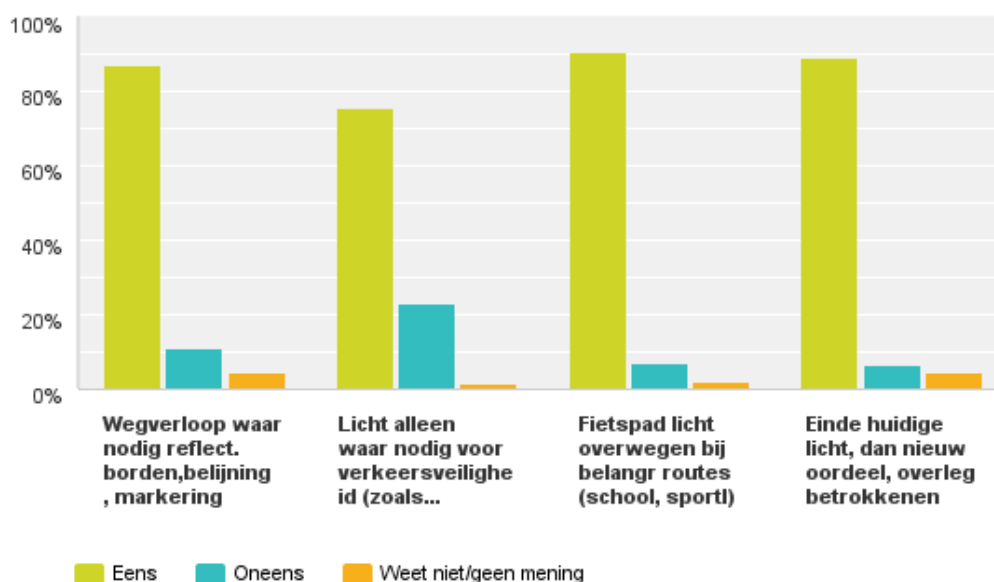
Resultaat:

- 14% wil de verlichting laten branden gedurende de avond en nacht (huidige situatie)
- 84% van de mensen vindt dat aanlichting van gebouwen en monumenten gedurende de nachtelijke uren of zelfs helemaal uit kan. Dit is opgebouwd uit:
 - ✓ 57%: aanlichting laten branden tot 23 uur (winter) of tot 1 uur (zomer), daarna uit
 - ✓ 21%: aanlichting helemaal uitschakelen, alleen op bijzondere gelegenheden branden
 - ✓ 8% wil de aanlichting helemaal laten verwijderen
- Er zijn 16 toelichtende reacties gegeven, weergegeven in bijlage D.8. Enkele tegenstanders van uitschakelen maken zich zorgen om vernieling/veiligheid of willen dat de (positieve) uitstraling behouden blijft. Anderen willen graag een wijziging (tijdschakelaar, subtielere belichting, andere kleur, etc).

7. Beleidskeuzes van de gemeente buiten bebouwde kom

Q14 Wat is uw mening over de volgende voorgenomen keuzes buiten de bebouwde kom:

Beantwoord: 185 Overgeslagen: 20

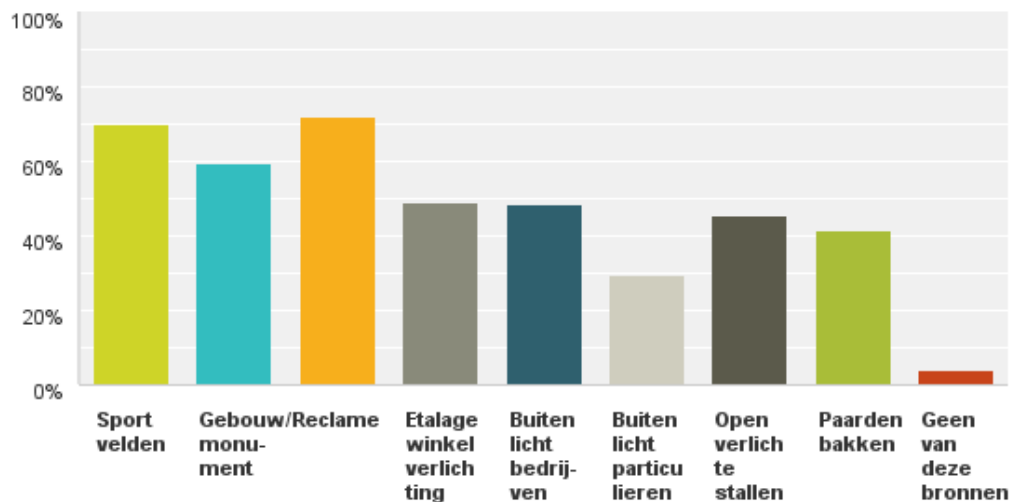
Resultaten:

- Cruciaal bij deze vragen was de inleiding dat er in principe niet wordt verlicht buiten de kom, op uitzonderingen na. Hier lijken de meeste mensen het mee eens te zijn.
- Circa 87% van de mensen is het eens met het markeren van het wegverloop waar nodig, 11% is het oneens.
- 75% is het eens met het alléén verlichten voor de **verkeersveiligheid**, 23% is het niet eens.
- Vrijwel iedereen (91%) is het ermee eens dat de gemeente overweegt om fietspaden te verlichten als dit belangrijke school/werk/thuisroutes zijn. De gemeente bedoelt met haar beleid dat fietspaden buiten de kom in principe niet worden verlicht maar dat dit alleen wordt overwogen als er sprake is van een belangrijke route. Wellicht is deze vraag geïnterpreteerd als dat de gemeente overal verlichting plaatst langs dergelijke routes.
- 89% is het eens met het opnieuw beoordelen van huidige verlichting bij einde levensduur en het in gesprek gaan met betrokkenen op het moment dat de gemeente voornemens is wijzigingen te maken.
- Er zijn 26 toelichtende reacties gegeven, weergegeven in bijlage D.9. Deze gaan vooral over de wens voor meer licht, al dan niet op basis van aanwezigheidsdetectie. Twee geven aan minder licht te willen maar met gebruik van extra markering.

8. Beleidskeuzes van de gemeente overige lichtbronnen

Q15 Bij welke lichtbronnen is volgens u veel winst te behalen qua energiebesparing en verminderen van lichthinder en lichtvervuiling? Meerdere antwoorden zijn mogelijk:

Beantwoord: 183 Overgeslagen: 22

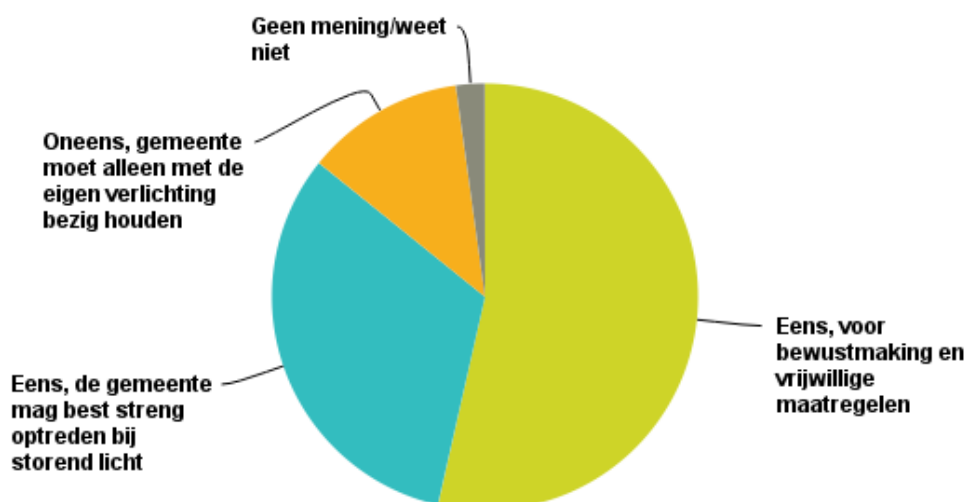

Resultaten:

- Sportverlichting en reclame worden door 71% van de mensen genoemd.
- Aanlichting gebouwen en monumenten wordt genoemd door 60% van de respondenten als lichtbron waar veel winst te behalen valt qua energie/licthinder.
- Open stallen en etalages/winkelverlichting worden door circa 47% van de mensen genoemd.
- Paardenbakken en buitenlicht van bedrijven wordt door circa 46% van de mensen genoemd
- Buitenlicht van particulieren wordt door 30% van de respondenten genoemd.
- Bijna 4% van de respondenten vindt niet dat er (bij deze lichtbronnen) winst te behalen is op het gebied van energie en lichthinder.
- Er zijn 23 toelichtende reacties gegeven zoals integraal weergegeven in bijlage D.10. Diverse lichtbronnen worden benoemd. Respondenten geven aan dat de functie van het licht bepaalt of het in de nacht wel of niet zou moeten branden.

Q16 De gemeente wil groepen lichtbroneigenaren informeren en enthousiast maken om bewuster te gaan verlichten. Wat vindt u hiervan?

Beantwoord: 183 Overgeslagen: 22

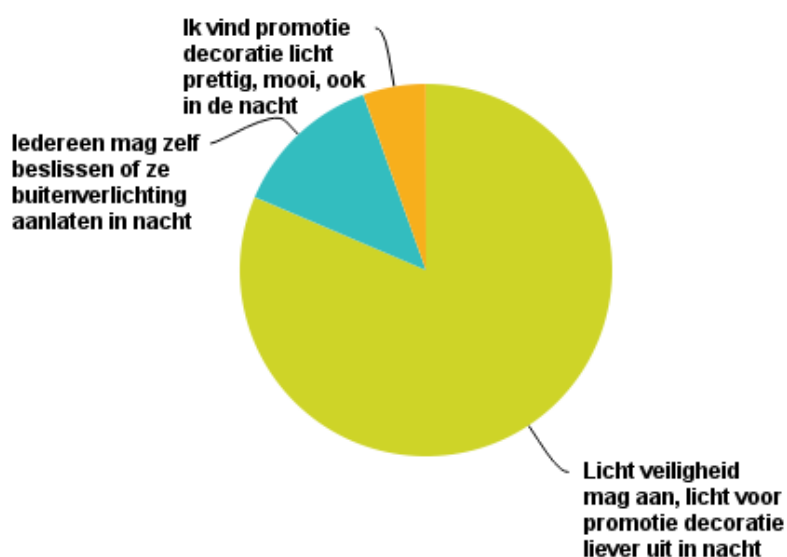

Resultaten:

- 86% van de respondenten steunt de keuze van de gemeente om groepen lichtbroneigenaren te informeren en enthousiast te maken over bewust verlichten:
 - ✓ 32% vindt dat de gemeente best streng mag optreden als het licht storend is
 - ✓ 54% vindt dat de gemeente het moet houden bij bewustmaking en gesprekken over vrijwillige maatregelen.
- 12% van de respondenten vindt dat de gemeente zich alleen met de eigen openbare verlichting moet bezighouden.
- Er zijn 13 toelichtende reacties geplaatst, integraal weergegeven in bijlage D.11. Deze gaan over dat de gemeente iets mag doen aan overbodige en hinderlijke verlichting.

Q17 De gemeente overweegt haar eigen aanlichting van gebouwen, monumenten en kunstwerken uit te schakelen van 23 tot 6 uur in de winterperiode en van 1 uur tot 6 uur in de zomerperiode. Ook andere partijen verlichten op die uren voor promotie en decoratie (gevel, etalage, reclameborden etc). Wat is uw mening hierover?

Beantwoord: 183 Overgeslagen: 22

Resultaten:

- 81% van de respondenten wil graag verlichting voor promotie en decoratie uitgeschakeld zien in de nacht (verlichting voor de veiligheid mag aanblijven)
- 13% vindt dat iedereen zichzelf moet besluiten of ze hun verlichting de hele nacht laten branden.
- 6% vind promotie en decoratieverlichting prettig of mooi, ook in de nachtelijke uren.
- Er zijn 13 toelichtende reacties gegeven, integraal weergegeven in bijlage D.12.

9. Overige opmerkingen en reacties

Ook dit hoofdstuk gaat over de eerste 205 reacties uit de openstelling van september tot en met december 2015.

Vraag 18:

‘Stelt u een dergelijk digitaal beeldend beleidsplan op prijs of leest u liever het gebruikelijke papieren beleidsplan?’ Ter verduidelijking: beleidshoofdstukken 1 tot en met 3 geven het beleid van de gemeente weer. De overige factsheets bieden nadere informatie per gebied, lichtbron en thema. ‘

Er zijn 61 reacties gekomen op deze open vraag, integraal weergegeven in bijlage D.13. De reacties over het digitale plan zijn vrijwel allemaal positief over de informatieve waarde van het product. Enkele meer inhoudelijke reacties zijn zeer divers, variërend van zeer positief over de duurzame uitgangspunten tot zeer negatief over de gehele linie van de gemeentelijke activiteiten op het gebied van verlichting.

Vraag 19:

‘Heeft u nog suggesties, opmerkingen of tips voor onze gemeente Ommen aangaande verlichting?’

Er zijn 77 reacties binnengekomen op deze open vraag, integraal weergegeven in bijlage D.14.

Deze zijn zeer divers. Een aantal personen geven specifieke locaties waar het licht verbeterd kan worden (meestal een verzoek om meer licht), anderen plaatsen algemene opmerkingen (wens voor spaarzaamheid en donkerte, bewegingsmelders, maar ook voor veiligheid).

10. Conclusies en aanbeveling (omgaan met reacties)

Dit hoofdstuk gaat over alle 228 reacties van de totale periode sept 2015-februari 2016 en over de gesprekken met maatschappelijke partners (bijlagen A, B, C).

Conclusie en aanbeveling voor omgaan met collectieve reacties richting beleidsplan

Met de hoofdlijnen van het beleid heeft een groot deel van de respondenten en gesprekpartners van maatschappelijke partners ingestemd. De discussiepunten zijn vooral:

- aanlichting van bezienswaardigheden. Ruim 80% van de respondenten (van inwoners én van ondernemers) steunt een eventuele gemeentelijke keuze om na 23 uur in de winter en na 1 uur in de zomer de aanlichting uit te schakelen. Het bestuur van de Ondernemersvereniging Ommen (OVO) is het hier niet mee eens. Ze vindt ook in de nacht een levendig Ommen belangrijk voor hun leden om succesvol te kunnen ondernemen (bijlage C).
- vrijwilligheid van maatregelen door bedrijven: de OVO heeft aangegeven dat iedere onderneming zelf moet kunnen bepalen welke verlichting wordt toegepast zolang er geen onaanvaardbare hinder voor omwonenden en het verkeer optreedt (bijlage C). Wel spreekt OVO uit dat er in sommige situaties verbetering haalbaar is en dat er wellicht aanpassingen op vrijwillige basis mogelijk zijn als de gemeente in overleg treedt met bedrijven.
- het verlichten van alle of alle *doorgaande* fietspaden en voetpaden binnen de kom? Het informatieblad 'fietspaden' geeft aan dat utilitaire fietsroutes binnen de bebouwde kom worden verlicht als ze niet worden mee verlicht met de hoofdrijbaan.
- fietspaden buiten de kom op school/werk/sport/thuisroutes: verzocht wordt om goed onderhoud van het wegdek, markeren van het pad en gevaarlijke bochten/ kruisingen (verkeersveiligheid), op sommige punten plaatsen van een lichtpunt ter oriëntatie (comfort). Overige reacties van bewoners buiten de kom: zie bijlage F van het volledige rapport.
- verlichten van achterpaden: bewoners hebben hier verschillende meningen over waardoor maatwerk zinvol lijkt in de vorm van gesprekken met bewoners en corporaties.

Conclusie: de gemeente kan de beleidstekst handhaven uit het conceptplan. Ze geeft daarmee haar voorkeur aan inclusief haar afwegingen op al bovenstaande punten. De gemeente zal nog wel een standpunt in moeten nemen op het gebied van aanlichting van bezienswaardigheden (zelf uitschakelen en anderen vragen dat te doen zoals kerkbesturen). Op het gebied van uitschakelen van promotionele of decoratieve verlichting heeft de gemeente de tekst aangepast die de voorkeur weerspiegelt voor 'bewustmaking en in gesprek gaan met' ondernemers over bewust verlichten.

Aanbeveling voor omgaan met reacties op het moment van wijziging van verlichting

De gemeente kan goed rekening houden met alle reacties (in bijlage D, E, F) op het moment van uitvoering van het beleid, als verlichting gewijzigd gaat worden. De gemeente kan zien in welke straten er welke reacties zijn geweest over de huidige verlichting. Waar wordt openbare verlichting vooral als storend ervaren, waar is te weinig of teveel licht, waar is de gelijkmatigheid te laag. In die gebieden waar de reacties niet lijken te stroken met de gemeentelijke beleidskeuze, kan de gemeente de bewoners uitnodigen voor een gesprek voordat er nieuwe verlichting wordt gekozen.

Adviezen voor omgaan met individuele reacties (bijlage D, E, F uit volledige rapport)

1. De gemeente stuurt dit rapport naar de personen die hun gegevens achterlieten.
2. De gemeente plaatst dit rapport op het beleidsplan en noemt het in een persbericht.
3. Op diverse specifieke locaties wordt om meer, minder of ander licht gevraagd. De gemeente beoordeelt per reactie of op korte termijn een aanpassing van verlichting nodig/ mogelijk is.

Als er geen korte termijn actie nodig of mogelijk is, dan worden reacties meegenomen bij het natuurlijke vervangingsmoment van de huidige installaties (zie vorige alinea).

Bijlage A: eerste gespreksavond maatschappelijke partners 21 sept. 2015

Beleidsplan licht in de Openbare Ruimte gemeente Ommen- Gespreksavond met stakeholders

Datum: maandag 21 september 2015, Gemeentehuis Ommen

Deelnemers:

Ondernemers Vereniging Ommen	-	Albert Dijkstra
Ondernemers Vereniging Ommen	-	Mark van Mast
Vereniging voor Natuur en Milieu	-	Hein Kuijper
Buurtvereniging Zeeheldenbuurt	-	Jan Slotman
Licht en Donker Advies	-	Daaf de Kok
Gemeente Ommen	-	Berend Jan Gerrits

1. Opening

De heer Gerrits heet een ieder van harte welkom namens de gemeente Ommen. Aangegeven wordt waarom er een beleidsplan wordt opgesteld en in welke fase de gemeente is van de voorbereiding. Het doel van avond is om maatschappelijke partners uit eigen gemeente:

- kennis te laten maken met 'bewust verlichten' en met het beeldende beleidsplan als instrument.
- te informeren over de gemeentelijke voornemens op het gebied van openbare verlichting én andere lichtbronnen in de openbare ruimte.
- de mening en inbreng van de maatschappelijke partners te horen

Opinie peilen van burgers en bedrijven

Na vanavond wordt het conceptbeleidsplan opengesteld. Alle burgers en bedrijven kunnen dan kennis van nemen van het beleidsplan en hierop reageren. Dit kan het via de knop 'enquête' op het beeldende beleidsplan waarna de online enquête opent. Deze kan ingevuld worden tot 12 oktober 2015. Op het gemeentehuis zijn ook papieren enquêtes beschikbaar.

2. Over het beleidsplan

Het beleidsplan is voor een ieder in te zien op: www.Ommen.verlichtinginbeeld.nl/map

Het beleidsplan bestaat uit de volgende onderdelen:

Welkom & Beleid (Welk beleid legt de gemeente vast in dit beleidsplan?)

H1. Licht in de openbare ruimte

H2. Landelijke regelgeving openbare verlichting

H3. Visie, ambitie en beleid voor openbare verlichting

Gebieden

Bedrijventerreinen

Buitengebied

Centrumgebied

Hoofdstructuur

Fietspaden

Natuur en Landschap

Woongebieden

Lichtbronnen

Aanlichten bezienswaardigheden

Open stallen

Paardenbakken

Parkeerterreinen

Reclame

Sportvelden

Woningen en tuinen

Thema's

Armaturen en Duurzaamheid

Bewust Verlichten

Dimmen

Lantaarnpalen en duurzaamheid

Storingen en onderhoud

Gelijkmatigheid

Energiebesparing

LED

Markering

Veiligheid

3. Beeldend beleidsplan

Daaf de Kok van Licht en Donker Advies geeft uitleg over de opbouw van het beeldend beleidsplan. Het beleidsplan is kaderstellend voor een periode van 10 jaar. In het plan worden op hoofdlijnen ingegaan op technische ontwikkelingen. De veranderingen gaan zo snel dat het niet in te schatten is welke technieken de gemeente zal kiezen over 10 jaar. Wel wordt toegelicht wat bijvoorbeeld LED en dimmen is.

De hoofdstukken worden getoond die aan de raad worden voorgelegd (beleidshoofdstukken 1 tot en met 3). De overige factsheets zijn ter informatie. Iedereen kan lezen over onderwerpen die hem of haar interesseren, net als in 'wikipedia'. Vervolgens worden de stappen toegelicht die worden gevolgd bij vervangen van straatverlichting: 'niet automatisch verlichting plaatsen maar eerst kijken naar alternatieven en mocht verlichting de uitkomst zijn, dan energiezuinig en goed gericht licht gebruikmakend van slimme schakeltechnieken zoals dimmen'.

4. Inhoud van het conceptbeleid

Diverse thema's en gebieden uit het beleidsplan worden besproken. Met de nachtelijke beelden en eigen indrukken worden meningen en suggesties gedeeld. De volgende reacties, in willekeurige volgorde, worden gegeven:

- Goed letten op verlichting in relatie tot bomen
- Verlichting van achterpaden: graag samenspraak met de bewoners
- Aanlichten van gebouwen en bedrijven is ook een kwaliteit van de omgeving
- De ondernemersvereniging wil ook achter de gebouwen verlichten
- Dimmen is prima, goed om te kijken 'hoe ver je komt' als je onder de richtlijn verlicht
- 'beter uitstellen dan slecht kiezen'
- Mooie lantaarnpalen
- Het moet mooi zijn
- Energiebesparing: besproken is in hoeverre je je als gemeente en als bedrijf aan de landelijke energiedoelstellingen wilt committeren.

5. Afsluiting

Op de vraag hoe de avond is befallen, waren de reacties positief. Vooral de nachtfoto's geven aanleiding met elkaar van gedachten te wisselen.

Deelnemers waren zich niet bewust hoe Ommen er in het donker uit ziet. Door op deze wijze met elkaar nachtelijk situaties te bespreken, wordt hier anders naar gekeken met wellicht als resultaat dat bewuster wordt verlicht.

De hoofdlijnen voor het beleid voor openbare verlichting worden door de aanwezigen ondersteund.

Voor wat betreft de gemeentelijke visie op overige lichtbronnen, geeft de ondernemersvereniging aan dat ondernemers zelf moeten kunnen bepalen hoeveel licht zij nodig hebben om hun werk te kunnen doen, hun bedrijf te beveiligen en te promoten.

De heer Gerrits sluit de avond af. Voor de gemeente en voor alle andere lichtbroneigenaren in onze gemeente geldt dat er nog veel winst is te behalen voor een prettige en duurzame leefomgeving.

Aanwezigen worden hartelijk bedankt voor hun komst en inbreng. Degenen die verhinderd waren, krijgen de mogelijkheid hun inbreng te leveren via de online enquête.

Bijlage B: tweede gespreksavond met maatschappelijke partners 30 november 2015

Om het draagvlak te peilen onder een grotere groep maatschappelijke partners, heeft de gemeente een tweede gespreksavond georganiseerd. De opkomst was hoog (zie aanwezigenlijst hieronder). Het programma was gelijk aan de eerste gespreksavond (zie bijlage A).

Reactie van de deelnemers op het conceptbeleidsplan:

De aanwezigen sloten zich aan bij het conceptbeleid zoals dat gepresenteerd werd. De voor- en de nadelen van verlichting zijn uitgebreid besproken, zowel de openbare verlichting als lichtbronnen van andere eigenaren. Ook de relatie tot sociale veiligheid is besproken met inbreng van de plaatselijke belangengroepen en de wijkagenten.

Het belangrijkste gesprekspunt was bij de verkeersveiligheid en comfort op de fietspaden buiten de bebouwde kom, tussen de kernen. Aanwezigen gaven aan dat ze ongemak en soms onveiligheid ervaren als er obstakels zijn zoals een tak op de weg, het wegdek niet volledig intact is of een scherpe bocht. De eigen fietsverlichting moet op orde zijn maar is in die gevallen niet afdoende. Er werd niet gevraagd om fietspaden volledig te gaan verlichten, de aanwezigen waren het op dat punt eens met de afweging van de gemeente en onderstrepen de nadelen van verlichting. Wel pleitten de aanwezigen voor goed onderhoud van fietspaden en liefst heldere belijning of andere vormen van markering ook in scherpe bochten. Een enkele deelnemer zou het liefst 'her en der' een lichtmast hebben ter oriëntatie dus ter verhoging van het fietscomfort.

Deelnemers aan deze tweede gespreksavond waren:

Fietsersbond	John Hoogma
Politie	Cees van Esch, Jan Voortman (wijkagenten_)
LTO Noord	Herman van Dijk
Vogelwerkgroep	Willem Havinga
Natuur en Milieu De Vechtstreek	Arend Spijker
Atletiekvereniging	Ria Kroon
	Dhr. Slotman
PB Vilsteren	Hans Keizer en Linda Hulsman
PB Beerzerveld/Mariënborg	J.C de Koning en H. Lohuis
PB Varsen	Wim Welleweerd en Gerben Timmerman
PB Giethmen	Hans Dijkstra
Wijkver. De Strangen	Albert de Jong
PB Lemele	Harold Dubbink
PB Ariën`	Erik Kamphuis
PB Vinkenbuurt	Wim Hulsman en Bert Heusinkveld
PB Witharen	Marrie Bennink
Licht en Donker Advies	Daaf de Kok en Jaklien Vlasblom
Gemeente Ommen	Berend Jan Gerrits

Bijlage C: opinie van de ondernemers over het conceptbeleid

De mening van de ondernemersverenigingen is op drie manieren gepeild:

1. Gespreksavond 21 september 2015
2. Individueel gesprek op 18 januari 2016
3. De online enquête van september 2015 tot februari 2016

Ad 1: Gespreksavond 21 september 2015

Aan de eerste brede gespreksavond nam de Ondernemersvereniging Ommen (OVO) deel met 2 bestuursleden (Albert Dijkstra en Mark van Mast). Zoals beschreven in Bijlage A stemde de OVO op het gebied van openbare verlichting in met de keuzes van de gemeente. Maar de OVO sprak haar zorg uit over de visie van de gemeente op het gebied van de eigen verlichting van bedrijven. Er is daarom gesproken over veiligheid, aanlichting en reclameverlichting.

Ad 2: Individueel gesprek op 18 januari 2016

De gemeente heeft de ondernemersverenigingen uitgenodigd voor een extra gesprek met meer tijd en ruimte om de mening van de ondernemersverenigingen door te spreken.

Aanwezig namens de Ondernemersvereniging Ommen (OVO) waren bestuursleden Albrecht Dijkstra en Edith Dunnewind. Zij spraken met de opstellers van het beleid namens de gemeente Ommen: Daaf de Kok en Jaklien Vlasblom van Licht en Donker Advies. De gemeente Ommen was afwezig wegens ziekte. Handelsvereniging Ommen (HVO in de persoon van Peter Klein Heerenbrink) liet zich door OVO vertegenwoordigen in deze.

In dit uitgebreide gesprek **lichtte de OVO haar mening toe:**

- Ondernemers moeten zelf kunnen beslissen hoeveel verlichting zij op welke tijden toepassen
- Licht is belangrijk voor het uitvoeren van werk en voor de veiligheid
- Licht kan een belangrijk onderdeel zijn van de promotie van het bedrijf door lichtreclames en door aanlichting van het eigen pand, en is voor die bedrijven nodig om omzet te draaien en dus om te kunnen ondernemen
- Aanlichting van bezienswaardigheden zorgt voor een aantrekkelijk en levendig Ommen zowel voor de eigen inwoners als bezoekers en toeristen. Dit is noodzakelijk voor ondernemers.
- Ook in de nacht, als er vrijwel geen mensen op straat zijn, vindt OVO dat alle aanlichting aan moet blijven en bedrijfsverlichting mag branden als een bedrijf daarvoor kiest.
- De ondernemer houdt bij haar verlichtingskeuzes rekening met de omgeving zodat er geen hinder optreedt richting omwonenden en weggebruikers.

Discussiepunt: verplichting versus vrijwilligheid

Een deel van het gesprek ging over een alinea waar de gemeentelijke organisatie in brede zin nog geen standpunt over had ingenomen maar wel de mening over wilde peilen en daarom in het conceptbeleidsplan had opgenomen. De gemeente overweegt namelijk om de aanlichting van bezienswaardigheden uit te schakelen vanaf 23 uur in de winter en vanaf 1 uur in de zomer. Daarbij stond in de eerste versie van het conceptbeleid geschreven dat de gemeente ook wil bekijken of het wenselijk en mogelijk is de ondernemers te verplichten hun verlichting voor promotie en decoratie 's nachts uit te schakelen. Deze 'mogelijke verplichting' is bij OVO in het verkeerde keelgat geschoten. Het conceptplan rept steeds over 'in gesprek gaan met' en 'op basis van vrijwilligheid kijken of er verbeteringen mogelijk zijn'. Die aanpak krijgt wel de steun van de OVO, omdat dat bedrijven zelf de keuze laat. De frase van 'mogelijke verplichting' is verwijderd uit het plan op verzoek van de ondernemersvereniging. Het uitschakelen van de aanlichting van bezienswaardigheden resteert wel als punt waarop de gemeente en het bestuur van OVO het niet eens zijn. **De gemeentelijke organisatie dient een brede afweging te maken en een bestuurlijk besluit te nemen over aanlichting.**

De gemeente concludeert uit de enquête voldoende steun te hebben onder inwoners en bedrijven voor haar conceptbeleid qua openbare verlichting, overige lichtbronnen inclusief aanlichting:

Licht en Donker Advies benoemde de enquêteresultaten (september tot december 2015):

- Burgers en organisaties steunden de argumenten energiebesparing/CO2 reductie (79%), tegengaan lichthinder/lichtvervuiling/verstoring natuur & landschap (66%) en kosten (69%)
- Burgers en organisaties vinden dat er winst te behalen qua energiebesparing en tegengaan lichthinder bij: reclame- en sportverlichting (70% noemt deze lichtbron), aanlichting monumenten (60%), buitenlicht bedrijven, etalages winkels, open stallen, paardenbakken (worden ieder door bijna de helft van de respondenten genoemd).
- 84% steunt het plan van de gemeente om de aanlichting van bezienswaardigheden 's nachts uit te zetten, namelijk vanaf 23 uur in de winter en vanaf 1 uur in de zomer. 30% wil zelfs de aanlichting ook in de avonden uitschakelen en alleen op bijzondere gelegenheden aanschakelen.
- 89% steunt het plan van de gemeente om met lichtbroneigenaren in gesprek te gaan (een derde van de respondenten vindt dat de gemeente streng mag optreden bij storend licht).
- 81% kiest voor de stelling: 'verlichting die voor veiligheid is mag aanblijven, verlichting voor promotie en decoratie zie ik liever uitgeschakeld in de nacht'. 13% geeft aan dat bedrijven dit zelf mogen beslissen. 6% geeft aan verlichting in de nacht mooi te vinden.

Deze resultaten steunen de visie van de gemeente om in te zetten op bewust verlichten door in gesprek te gaan met lichtbroneigenaren. De reactie van de OVO op de resultaten van de enquête is dat wellicht onvoldoende ondernemers de enquête ingevuld hebben. Inderdaad was slechts 11% van de respondenten namens een bedrijf/organisatie. Afgesproken is dat de enquête nog een periode wordt opengesteld en dat de OVO en HVO hun leden oproepen om de enquête in te vullen.

Ad 3: Online opiniepeiling onder ondernemers middels een online enquête

Door de oproep van de ondernemersverenigingen hebben op 26 en 27 januari 15 ondernemers de enquête ingevuld. Omdat dit hoogstwaarschijnlijk allemaal leden zijn van OVO/HVO geven we de resultaten afzonderlijk weer (3a). Vervolgens geven we ook de resultaten weer van de totale groep van 37 respondenten die namens een bedrijf of andere organisatie reageerden (3b).

3a Samenvatting respondenten OVO/HVO - 15 personen (10 volledige enquêtes)

Aangaande lichtbronnen waar winst te behalen is qua energiebesparing en vermindering lichthinder/lichtvervuiling:

- 6 van de 10 personen noemen sportvelden,
- 5 personen noemen reclame en aanlichting gebouwen en monumenten
- 4 personen noemen buitenverlichting bedrijven
- 2 personen noemen etalages winkels, open stallen en paardenbakken
- 3 personen vonden dat er bij geen enkele lichtbron 'winst' te behalen is

Aangaande aanlichting van bezienswaardigheden:

- 3 personen willen de aanlichting aanhouden gedurende de avond en nacht (waarbij 1 persoon noemt dat verlichting wel energiezuinig/ in LED moet).
- 7 personen willen de aanlichting uitschakelen om 23 uur in de winter en om 1 uur in de zomer (waarbij 1 persoon in alle weekenden 1 uur als schakeltijd aan wil houden)

De meerderheid is het eens met het voorstel 'de gemeente wil groepen lichtbroneigenaren informeren en enthousiast maken om bewuster te gaan verlichten':

- 6 personen 'Eens, zolang het blijft bij bewustmaking, gesprekken en vrijwillige maatregelen'
- 1 persoon: 'Eens, de gemeente mag best streng optreden bij storend licht'
- 3 personen 'Oneens, de gemeente moet zich alleen met de eigen verlichting bezig houden'

Wat vindt u van bedrijfsverlichting in de nachtelijke uren?

- 5 personen kiezen voor 'verlichting die voor veiligheid is mag aanblijven, verlichting voor promotie en decoratie zie ik liever uitgeschakeld in de nacht'
- 5 personen kiezen voor 'iedereen mag van mij zelf beslissen of ze buitenverlichting laten branden in de nacht'

Als toelichtende opmerkingen zijn genoemd door deze 15 personen:

- Veiligheid staat bij ons voorop
- Zou wat meer eenheid qua soort verlichting mogen zijn. Voorbeeld: op en rondom de brug zijn nieuwe lantaarns geplaatst. Waarom niet enkele meer van zelfde soort tot voorbij molen aan de Zwolseweg en komende vanaf de brug, rechtsaf richting Slagenweg
- Belangrijk dat onze uitritten goed verlicht blijven ivm laden en lossen met vrachtauto's
- Een bedrijf vraagt om een 1 extra lichtmast aan de Öldersweg
- Als tip aan de gemeente: Led verlichting op het sportpark, daar valt het meest te halen. Laat de ondernemers ondernemen! Die denken echt wel aan het milieu, anders wel aan kosten!
- Als tip aan de gemeente: ga over op LED verlichting bij vervanging.

3b. Samenvatting alle respondenten namens een organisatie (sept. 2015 - februari 2016):

In totaal zijn er 37 reacties namens een bedrijf of andere organisatie. De meeste zijn ondernemers, slechts een enkele reactie is van een belangenorganisatie (dorpsbelang, woningcorporatie, natuur).

Aangaande lichtbronnen waar winst te behalen is qua energiebesparing en vermindering lichthinder/lichtvervuiling:

- 63% noemt aanlichting gebouwen en monumenten
- 45-55% noemt sportvelden, reclame en buitenverlichting bedrijven
- 20-30% noemt open stallen, etalages/winkels, paardenbakken, buitenlicht particulieren

Aangaande aanlichting van bezienswaardigheden:

- 20% wil de aanlichting aanhouden gedurende de avond en nacht
- 57% wil de aanlichting uitschakelen om 23 uur in de winter en om 1 uur in de zomer
- 20% wil de aanlichting altijd uitschakelen, alleen bij bijzondere gelegenheden aanschakelen
- 3% wil de aanlichting helemaal verwijderen

77% is het eens met het voorstel 'de gemeente wil groepen lichtbroneigenaren informeren en enthousiast maken om bewuster te gaan verlichten':

- 47% 'Eens, zolang het blijft bij bewustmaking, gesprekken en vrijwillige maatregelen'
- 30% 'Eens, de gemeente mag best streng optreden bij storend licht'
- 20% 'Oneens, de gemeente moet zich alleen met de eigen verlichting bezig houden'

Wat vindt u van bedrijfsverlichting in de nachtelijke uren?

- 60% 'verlichting die voor veiligheid is mag aanblijven, verlichting voor promotie en decoratie zie ik liever uitgeschakeld in de nacht'
- 37% 'iedereen mag van mij zelf beslissen of ze buitenverlichting laten branden in de nacht'
- 3% 'ik vind promotie en decoratieverlichting prettig of mooi, ook in de nachtelijke uren'

Bijlage D: toelichting individuele respondenten (sept.-dec. 2015)

Toelichtende opmerkingen en overige reacties per vraag

Bijlage D.1 - vraag 6: redenen om bewuster te verlichten

Bijlage D.2 - vraag 7: verlichting in uw eigen woonstraat of directe werkomgeving

Bijlage D.3 - vraag 8: wensen om verlichting in eigen straat te veranderen

Bijlage D.4 - vraag 9: hinder in eigen woon/werkomgeving door andere lichtbronnen

Bijlage D.5 – vraag 10: verlichten van achterpaden

Bijlage D.6 - vraag 11: keuzes bij vervanging binnen de bebouwde kom

Bijlage D.7 - vraag 12: keuzes op het gebied van dimmen

Bijlage D.8 - vraag 13: aanlichting van monumenten en kunst door gemeente

Bijlage D.9 - vraag 14: keuzes bij vervanging buiten de bebouwde kom

Bijlage D.10 - vraag 15: overige lichtbronnen waarbij veel winst te behalen is qua energiebesparing en verminderen van lichthinder en lichtvervuiling

Bijlage D.11 - vraag 16: informeren/enthousiasmeren lichtbroneigenaren door gemeente

Bijlage D.12 - vraag 17: andere eigenaren licht 's nachts uitschakelen (promotie, decoratie)

Bijlage D.13 - vraag 18: digitaal beeldend beleidsplan of liever gebruikelijke papieren plan

Bijlage D.14 - vraag 19: suggesties, opmerkingen of tips voor de gemeente Ommen

Bijlage 1: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 6:

‘Wat vindt u van onderstaande redenen om bewuster te verlichten?’

- Verlichting kan een stuk minder.
- Dat is belangrijk maar niet ten koste van de veiligheid.
- Verlichting waar nodig.
- Kostenbesparing is mooi meegenomen, maar mag niet in de weg staan van de eerste twee redenen.
- Energiezuinige lampen.
- Veel verlichting is onnodig en/of is prima door bewegingsensoren te regelen.
- Minder licht mag geen gevolgen hebben voor de veiligheid, b.v. in parken.
- Bewustwording is hard nodig.
- Veiligheid voorop!!!
- Ledverlichting.
- Op de kruising Kerweg /Lage Esweg / Demstersteeg staan maar liefst 3 lantarenpalen nog GÉÉN 20 meter uitelkaar. Daar kunnen er sowieso 2 van weg als die ene voorzien wordt van een ledlamp heb je dezelfde lichtopbrengst en doet GÉÉN afbreuk aan de verkeersveiligheid!! Maar het scheelt WÉL aanmerkelijk in de energiekosten !!
- Door b.v leds waarschijnlijk meer licht maar minder watts verbruik.
- Veiligheid is het belangrijkste.
- Veiligheid van de openbare ruimte is deze tijd ook een item.
- Fraaie aangezichten en verlichting is erg belangrijk voor uitstraling.
- Verkeersveiligheid naast sociale veiligheid op donkere fietspaden.
- Kruisingen waar en auto's en fietsers samen komen.
- Waarom energie verknoeien!
- Het juiste licht op de juiste plaats. Energie en kostenbesparing minder relevant.
- Aarde in bruikleen, rentmeesterschap.
- Veiligheid voor fietsers is belangrijk.
- De koptekst zegt genoeg.
- Ik mis hierbij het thema 'Veiligheid'.
- Veiligheidsaspect heeft eerste prioriteit. Verlichting wordt nu als onvoldoende ervaren.
- Bij ons is het 's avonds in de herfst en winter heel donker.
- Aandacht voor veiligheid.
- Besparing indien niet ten koste van schoonheid en veiligheid.
- Het is belangrijk dat er bewust gebruik van wordt gemaakt, licht uit als het niet nodig is.

- Dit kan beter, maar er zijn ook wegen zoals Ommen-Dalfsen die nauwelijks verlicht zijn. Erg gevaarlijk in de winter als fietser.
- Er is veel te veel licht in de wijk.

Bijlage 2: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 7:

‘Wat vindt u van de verlichting in uw eigen woonstraat of directe werkomgeving?’

- Verlichting in het parkje kan/ beter verdwijnen.
- Gebruik, rekening houdend met de veiligheid, waar nodig sensorverlichting.
- Lampen zijn vies of licht wordt tegengehouden door boomgroei.
- Is prima zo.
- Straat zonder verlichting meerdere keren aangegeven.
- Agrarisch gebied, koeienstallen.
- Bij voetgangersoversteekplaatsen soms maar aan een kant licht waardoor zicht deels wegvalt.
- Het is hier geheel donker en dat is prima.
- Mag wel iets minder fel licht. Wat zachter licht.
- Lijkt me dat er zoveel mogelijk gebruik moet worden gemaakt van zacht geel ledlicht als dat kan.
- Schapendijk zou met wat reflectors op de weg voldoende geaccentueerd zijn. Verlichting bij kruisingen voldoende. Verlichting in kern Ommerkanaal voldoende.
- Hessenweg West is niet verlicht en dat is prima.
- Eigenlijk nooit echt kritisch op gelet.
- Kan rustig minder uitbundig. Mens leren aanpassen aan het idee van een donkerder omgeving mits het de veiligheid niet in het geding komt.
- Geen verlichting aanwezig.
- Geen stopen aanwezig.
- Zicht op de weg is slecht, er staan maar twee lantaarnpalen. Maar door zelf voor verlichting te zorgen is dit prima.
- Er staan uitsluitend lantaarnpalen bij de 2 wegsplitsingen.
- Veel te veel licht.
- Lampen worden door boomtakken omzoomd.
- Sommige straten vind ik prima verlicht, niet te fel en mooie kleur (Korteveldsweg), maar het licht van bijvoorbeeld de Roggestraat is erg fel om tegenaan te kijken.
- De Arrierveldsweg is door de komst van de nieuwe rondweg N36 een drukke weg geworden. Met name in de avond en nacht is er zeer weinig verlichting.
- Zou een landelijker uitsraling mooier vinden en mijn gedeelte Alferinksteeg staat geen een paal?
- Te weinig lantaarnpalen.
- Geen openbare verlichting in nabijheid.
- Licht op de kruising heeft een poos niet gebrand. Ik heb hiervan melding gemaakt dat dit te gevaarlijk is. Het is een gevaarlijke kruising waar goede verlichting onmisbaar is.
- Geen gelijkmatige verdeling v/d lichtbronnen.
- De verlichting langs de Lemelerweg en de Korteveldsweg is niet sfeervol.

- Onverlicht is de Grefeldijk.
- Prima geregeld.
- Geen fietspad, niet minder licht dan nu wenselijk.
- Heel veel verschillende soorten palen, nieuwe palen niet mooi.
- Er is te veel licht. Ik ben al een keer in het donker met de auto zonder licht naar het centrum gereden. DUS TE VEEL LICHT
- Er is geen stoep, ik verwacht dat als de verlichting op de kruising wordt vernieuwd er een verbetering optreedt ivm de vernieuwde technieken.
- Slechts 1 lantaarnpaal op kruising Oude Hammerweg-Vilsterse.
- De kruising is slecht verlicht.
- In de Schurinkstraat moet het niet donkerder worden: helaas rijden de auto's hier snel, soms veel te snel. Als het donker is en je steekt over moet je regelmatig hollen. Dan zien ze je niet. Dus kan de verlichting helaas niet verminderen. Of een flitskastplaatsen en meer controle uitoefenen op hardrijders hier. Linke straat wat dat betreft.
- Als het aan vervanging toe is kijken naar besparing energie.
- Bomen snoeien staan te dicht bij straatlantaarn.
- Graag lichtpunt aan de weg voor het huis ivm inbraak.
- Er is geen verlichting.
- Te weinig licht in buitengebied.
- Zijn bij ons nog wel een aantal straten/wegen die nader bekeken mogen worden omdat er niets staat en als de dames in donker naar huis gaan met de fiets komen ze klagend weer omdat het zo donker was mn nabij het voetbalveld.
- Er is weinig verlichting in het buitengebied van Ommen.
- GEEN gemeentelijke buitenverlichting.
- Geen verlichting aanwezig.
- Te weinig straatverlichting aanwezig.
- Ben overal tegen.
- Er is überhaupt geen verlichting vanaf het Ommerkanaal tot ons huis (Varsener Esweg 3).
- Licht onvoldoende. Begroeiing rond de lantaarns verwijderen.
- We hebben geen verlichting.
- Te weinig lantarenpalen, maar 1 aan de Nieuwe Hammerweg.
- De lantaarnpalen zijn erg oud en vallen bijna om.
- Ik vind het onnodig dat er zoveel licht brand, zeker 's nachts.
- Er zijn 3 lantarens stuk sinds begin augustus.
- De gemeente is verplicht kruisingen te verlichten, maar heeft dat bij ons altijd geweigerd.

- Er is bij ons geen verlichting ondanks dat de Stouwdijk ook in het donker wordt gebruikt door fietsers (schooljeugd) en wandelaars (verbindingsweg kern Beerzerveld/ Beerzerhaar naar centrum Marienberg/station)
- Graag lichtpunt bij de in/uitgang van het park, Emslandweg, en aan beide kanten van de in/uitgang.
- Ik ben van mening, dat als je de straten, parkeerterreinen en stoepen wil verlichten, ze alleen hoeven aan te gaan, als er beweging ontstaat. Als er op de straten, parkeerterreinen en stoepen "beweging" is springen er LED lampen aan, die weer uitgaan, zodra de "beweging" weer voorbij is. Zeker bij parkeerterreinen werkt dit goed voor inbrekers, die onmiddellijk verrast worden, omdat ze de aandacht trekken door het licht wat aangaat.
- Meer lichtpunten langs het kanaal.
- Ik weet niet of er de maximale zuinige lampen inzitten.
- Geen licht.
- Mag wel iets zachter, er zit sowieso geen led in volgens mij.
- Geen verlichting, pikkedonker.
- Er staan aan de Witharenweg te weinig lantaarnpalen.
- Wij wonen in het doodlopende stuk van de Stationsweg.
- Zicht op de inritten van de woningen.
- Er is veel te veel straatverlichting.
- Wandelpaden in de Dante en buitengebied b.v. Emslandweg kinderen die bij de sportcentrum weggkomen.

Bijlage 3: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 8: 'Hoe zou u de verlichting in uw straat willen veranderen (op het moment dat het aan vervanging toe is)?'

- Ledverlichting zou welkom zijn.
- Betere spreiding door takkensnoei.
- Als 7
- Zie 7
- Bij de kruising N347 bij Nieuwe Brug kan de verlichting minder.
- Groen licht.
- Sensoren die de verlichting aanzetten als je nadert.
- Geel licht en afschermen naar boven; alleen lichtschijnsel naar beneden richten.
- De helft van de lantaarnpalen in de Wilhelminastraat kan weg. Dan houd je nog meer dan voldoende licht over
- Varsenerweg is onderbelicht.
- Daarmee bedoel ik de felheid.
- Damping van licht zou prima zijn.
- Veel lantaarnpalen zijn fel om tegenaan te kijken, mag best minder. Dit ook ivm lichtvervuiling, liever geniet ik van de mooie sterrenhemel.
- Zou na 23.00 1/3 minder kunnen.
- Helaas is verlichting gedurende de nacht ook nodig.
- Andere kleur licht, warmer en meer sfeer.
- Vooral voor onze fietsende jeugd in de straat is het belangrijk dat er goede verlichting is, zodat ze goed zichtbaar zijn voor het andere verkeer. Omdat er geen fietspad is.
- De noodzakelijke verlichting is aanwezig.
- Jongeren gaan in het weekend roekeloos over de weg.
- Wel meer toezicht op hardrijders! EN VRACHTAUTO 's die hier doorrijden en hier niet mogen komen! Dit wordt niet gehandhaafd of sporadisch.
- Richting meer naar de weg.
- Inbraakpreventie.
- Ledverlichting lijkt mij ook nog niet alles. Ik stoer mij aan de verlichting bij afslag Nieuwbrug.
- Er is geen verlichting.
- Verlichting aan beide zijde van de fietsbrug.
- Als ik, mijn partner of onze 6 kinderen terugkomen van een feestje, kunnen wij nauwelijks zien waar wij fietsen. Het is soms op goed geluk (zelfs met een fietslamp aan) de weg terug vinden. Vooral als auto's je tegemoet komen, zie je helemaal niets meer van het fietspad! Één van onze kinderen is al eens achtervolgd. Als iemand iets kwaads in de zin heeft kan hij dat uitvoeren zonder dat ook maar iemand het ziet. In het najaar en winter gaan de kinderen op de fiets naar de voetbal/sport. Dan is het al vroeg donker. Verlichting zou dan echt van harte welkom zijn! Ook

op de weg tussen de parkeerplaats bij het viaduct en restaurant de Lindenberg: Hessenweg West.

- In het buitengebied graag groen licht (led).
- Te weinig verlichting.
- Lantaarnpalen die passen in het gebied - ik denk ook dat er 1 extra tussen moet komen te staan.
- Groene verlichting of veel minder sterke verlichting.
- Er wonen oudere mensen en dan is het 's avonds erg donker op het plein voor de Hoefijzer.
- Een deel van de verlichting doven na 1.00 uur.
- Graag wel verlichting energiezuinig.
- Alleen verlichting op kruispunten.
- Betreft Balkeweg tot ingang Bungalowpark de Lindenberg.
- Mensen voelen zich veilig, daar waar licht brandt; het tegendeel is waar. Daar waar de mensen niet gezien worden, zijn zij veiliger, dan wanneer zij wel gezien worden. Het is een kwestie van mindsetting. Een meisje of jongen die in de (fel)verlichte straten komt aanfietsen is een makkelijker doelwit voor criminelen, dan wanneer ze niet te zien zijn.
- Onlangs de Parkweg als gelijkwaardige weg met de Lemelerweg gemaakt. Dit punt voorzien van verlichting.
- Ook veiligheid voor mensen in ploegendienst, late en vroege vogels.
- De afstanden tussen de lantaarn kan groter zodat er minder lampen in de bebouwde kom zijn en op andere buiten de bebouwde kom hier en daar 1 meer. Zodat het iets beter verdeeld is. Dat zie je op autosnelwegen ook: gigantisch veel lampen waar er wel 3 tussen weg kunnen.
- Weg heeft pas nieuw donker asfalt .!
- Teveel lantaarnpalen langs Balkeweg tot Ommerkanaal.
- Zonne collectoren overdag zonne-energie laten verzamelen.
- 's Avonds en in de nacht is het aardedonker.
- Ik kom laat thuis uit mijn werk en dan is verlichting wel fijn, geeft veiliger gevoel. Meer licht in park? ?
- Verplaatsen naar de inritten zo kan men zien wat er 's avonds gebeurt.
- Met uitzondering van de hoeklantarens.

Bijlage 4: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 9:

‘Het beleidsplan behandelt ook vele andere bronnen van licht. Ervaart u 's avonds of 's nachts in of om uw woning of uw bedrijf hinder van verlichting? U kunt meerdere lichtbronnen aanklikken:?’

- Overvloedige verlichting van toegangswegen.
- Minder licht, dus minder energie(kosten).
- Als 7.
- Bosfietspadverlichting sportpark hinderlijk.
- Felle erfverlichting overburen, schijnt in de slaapkamer.
- Verstoot de donkerte.
- Er is helemaal geen verlichting.
- Enorme koeienstal met doorzichtig dak, hele nacht is de hemel verlicht.
- Ervaar geen werkelijke hinder.
- Supermarkt.
- Sommige huizen en bedrijven hebben een lichtbak of iets van tl-verlichting die fel uitstraalt. Liever zacht of naar beneden gericht licht.
- Ik ervaar op dit moment geen hinder van open stallen, maar kan me er wel wat bij voorstellen. Als de verlichting niet goed afgesteld is.
- Onzinnig en onnatuurlijk. Heb er geen last van want ik woon er niet naast maar dit moet niet mogen.
- Buitenverlichting basisschool.
- Geen hinder want geen verlichting aanwezig .
- Varsenerweg nr. 4.
- Gelukkig staat er bij ons huis in de buurt geen verlichting. Anders zou ik dat zeker hinderlijk vinden.
- Meer verlichting voor veiligheid nummer 1.
- Aan de overkant Kloosterdijk is 's nachts het Bomagebouw blauw verlicht (gaat door de luxaflex heen!).
- Sportveld daar is echt veel licht, ook als er niemand is.

Bijlage 5: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 10:

'In sommige woonwijken worden achterpaden verlicht. U kunt meer lezen over de voordelen en nadelen hiervan in het onderste deel van de factsheet 'Woonwijken'. Wat vindt u van het verlichten van achterpaden?'

- Wel nodig op toevoer.
- Tegen criminaliteit.
- Gebruik sensorverlichting.
- Als 7.
- Nvt.
- Wellicht met sensoren iets te doen?
- Geen ervaring mee.
- Svp met bewegingssensor.
- Typisch een plek voor sensor-verlichting.
- Pas sensorverlichting toe.
- Met sensor.
- Het is onveilig aan de achterzijde Egelantierstraat met even nummers.
- Ligt ook hoeveel deze paden gebruikt worden.
- Veiligheid.
- Het liefst lampen met een sensor.
- Veiligheid en veilig gevoel erg belangrijk.
- Verlichting op sensoren zou misschien wat zijn.
- Moeten bewoners zelf regelen, kan al met Led-verlichting op batterijen.
- Met sensoren.
- Wel aanflitsen als er iemand loopt: op beweging dus.
- In verband met veiligheid en anti-inbraak.
- We hebben zelf geen achterpad, maar het lijkt me veilig wanneer dit goed verlicht wordt.
- Kan ook minder fel verlicht.
- Veiliger gevoel, ook preventief voor woninginbraak.
- Kan dat niet met sensoren??
- Op het park zijn 26 straatlantaarns, branden de gehele nacht.
- Ook hier zou de verlichting moeten "aanspringen", als het nodig is.
- Mag ook met iets van beweging of minder aantallen.

- Achterpad tussen Houtduif en Scholekster is geen verlichting aanwezig. Ik vind het voor de veiligheid belangrijk dat het er wel komt.
- Veiligheid gaat boven energiebesparing.
- Veiligheid.
- Dat zou dan gaan om meer veiligheid zien wat er in de buurt gebeurt??? Dan oké. Maar donker is ook fijn en goed voor milieu.
- Er zou met bewegingsmelders gewerkt kunnen worden.

Bijlage 6: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 11:

‘Wat vindt u ervan als de gemeente de volgende keuze gaat maken op het moment dat verlichting aan vervanging toe is binnen de bebouwde kom (niet specifiek in uw eigen straat):’

- Door lichtpunten is veiligheid zeker niet vanzelfsprekend beter!!!
- Alle fietspaden in de bebouwde kom verlichten.
- Hanteer het principe "zo min mogelijk verlichting, tenzij..... " (bijv. uit oogpunt veiligheid).
- In het kader van de veiligheid.
- Nieuwe inzichten en technieken kunnen ook leiden tot minder licht.
- Kritisch bekijken is noodzakelijk. Verlichting aanpassen aan de tijdgeest.
- Is dynamische verlichting met sensoren een oplossing of te duur?
- Voor vervanging maak rekensom hoeveel besparing van vervanging nu tot vervanging einde levensduur.
- Stelling drie moet per geval bekeken worden: soms meer verlichting nodig, soms kan met minder toe.
- Er liggen nog voldoende wensen t.a.v. verlichting.
- Het mag niet hinderlijk zijn.
- Ik vind de 2e stelling onduidelijk: alleen tov niets of tov alles? Wat mij betreft alleen het dat verlichten wat echt nodig is voor veiligheid.
- Wanneer is een fietspad doorgaand? Diegene die alleen daar langs moet wil zich ook veilig voelen met licht.
- Het kan zijn dat er elders behoefte is aan betere verlichting.
- Licht geeft ook diefstal preventie, juist in het buitengebied.
- Overall waar kinderen en ouderen fietsen heeft Ommen de verantwoordelijkheid te zorgen voor goede verlichting.
- ER IS TE VEEL LICHT.
- Op sommige plekken wordt er niet of zeer slecht verlicht. Denk hierbij aan de Zwolseweg richting Vilsteren.
- Buiten de bebouwde kom geldt eveneens dat er sprake van sociale veiligheid moet zijn, dus bijv. op fietspad langs de Zwolseweg. Is belangrijk voor schoolkinderen en werkenden van en naar Vilsteren, Giethmen en Dalmsholte.
- Kruising F. Bolstraat heel donker in avond en nacht.
- Er is nog veel te veel straatverlichting op plekken waar al genoeg licht is.
- Daar waar nodig is moet je verlichten, donkere steegjes hebben veel mensen een hekel aan dus is het veiliger om te verlichten.

- Vooral in het buitengebied zijn fietspaden slecht verlicht.
- Punt 2 is een belangrijke!
- Veel te weinig licht op bepaalde stukken van de weg.
- Meer licht/grotere lichtsterkte van bestaande verlichting.
- Verlichting zoveel mogelijk beperken.
- Het gaat om buiten de bebouwde kom.
- Volgens mij kan er wel minder licht, dan kunnen we ook weer eens sterren zien.
- Niet alleen bij doorgaande voet/fietspaden, iemand die een ander pad moet nemen komt ook graag veilig thuis.
- Het moet vooral op ma-vrij nacht minder.
- De gemeente geeft blijk eigen spelregels toe te passen.
- Minder verlichting.
- Er is een overvloed aan verlichting, die naar mijn mening alleen nodig is, bij beweging, en dan mag het echt nog wel gehalveerd worden, zeker tussen 22.30 en 07.00 uur.
- Veiligheid is erg belangrijk, niet zomaar iets uit doen zonder overleg. Kan wellicht ook met sensoren ofzo.
- Er bestaat ook nog een zaklamp.
- In het dorp te veel.
- Minder straat verlichting, of zonne-energie gedreven lichtbronnen.
- Graag goed verlicht op alle fietspaden. Ik kom laat thuis ivm met werk en dan is het fijn dat je alles goed kunt zien. Dan is er geen sociale controle en geeft toch een veiliger gevoel dat je iemand wel kan zien als iemand verkeerd wil.
- Er moet minder licht!

Bijlage 7: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 12:

‘Wat vindt u van de voorgenomen keuzes op het gebied van dimmen. Het gaat ook hier om het moment dat verlichting aan vervanging toe is binnen de bebouwde kom en niet specifiek in uw eigen straat:’

- Inbraakveiligheid geldt ook voor woonwijken.
- Veiligheid boven alles.
- Op industrieterreinen slimmer omgaan met detectiemogelijkheden. Constant verlichten geeft schijnveiligheid.
- Mbv sensoren dynamisch en tijdelijk verlichten indien beweging boven 1/2 meter (technisch verrekte lastig, ik weet het).
- Als het geld kost niet dimmen.
- Mag op momenten best wat minder licht, niet qua aantallen en tijd.
- Kijk per situatie, belangrijke doorgaande weg, bedrijventerrein waar nachtelijke werkzaamheden plaats vinden of niet.
- Waarom niet dimmen voor vervoer en inbraakveiligheid bij bedrijventerrein? De woonwijken wonen ook graag veilig en daar wonen meer mensen als op het bedrijventerrein.
- Verlichting met een bewegingssensor.
- Zijn sensoren geen oplossing?? Op zonne-energie hebben we thuis ook.
- Alleen verlichting waar nodig. Het nodige verlichten niet dimmen.
- Op het park hebben wij de bewoners geadviseerd, om aan de woning aan de straatzijde, een lamp met naderingssensor te plaatsen.
- Ook voor bedrijven terreinen geldt: alleen verlichting aanbrengen met bewegings/warmte melders.
- Werk op een bedrijventerreinen met bewegingsmelders die het dimmen tijdelijk ongedaan maken bij grote objecten zoals auto's. Dat bevordert ook de sociale controle.
- Begrijp de vraagstelling niet.
- Bedrijven moeten daar zelf voor betalen en regelen.
- Er word niets gevraagd over het buitengebied.

Bijlage 8: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 13:

‘De gemeente licht enkele monumenten en kunstwerken aan (infoblad Aanlichting). Op dit moment brandt deze verlichting in de avond en de nacht. Welke optie heeft uw voorkeur?:’

- We mogen best trots zijn op onze monumenten.
- Daar kan op bezuinigd worden.
- Waarom aanlichten als er niemand is om dat te bewonderen?
- In de zomer ook om 23.00 uur.
- Een lichtplan met subtielere uitlicht, ipv lichtbakken rondom.
- Ik vind de tijden erg vroeg, Deze mogen nog wel later.
- Juist het belichten van gebouwen is erg belangrijk voor de exposure van Ommen. Stimuleren op zuinigheid maar niet straffen door uit te laten.
- In overleg met omgeving/mede aanlichters van andere gebouwen, enz. Op de juiste niet overdadige manier verlichten.
- 's Nachts is niet nodig.
- Ivm vernieling.
- Veiligheid voor mensen gaat boven het bewonderen van kunst in het donker.
- Subtieler aanlichten niet met van die grote lichtbakken en in natuurlijke kleur.
- Deze verlichting moet mede geschakeld worden door een schemerschakelaar, waardoor de verlichting pas aangaat wanneer het donker wordt. De timer schakelt de verlichting uit op tijd.
- We moeten onze parels goed laten zien, allicht energiezuinig. We zijn afhankelijk van toeristen en deze moeten op elk moment van de dag verliefd worden op onze gemeente.
- Overweeg aanlichting uitsluitend tijdens het toeristenseizoen tot ongeveer 23uur en bij bijzondere gelegenheden.
- Alleen als dit onderdeel van het kunstwerk / installatie / beeldhouwwerk, dan aan laten, (of wanneer gevaarlijke situaties zich anders voor doen) maar anders niet.

Bijlage 9: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 14:

‘Wat is uw mening over de volgende voorgenomen keuzes buiten de bebouwde kom:’

- Doel moet zijn minder ivm met energie beperken!
- Niet alleen school/werk/thuis routes maar ook de wegen naar de sportvelden.
- Arrienveldweg verlichting vanuit Ommen doortrekken tot aan het Ommerkanaal.
- Bij onderhoud overschakelen op led verlichting.
- Vervangen via kosten baten.
- Pas na overleg met aanwonenden verlichting aanpassen dus oneens met 14 vraag 2.
- Meer verlichting t.b.v. inbraakpreventie en veiligheid op de picknickplaats en bij de inrit van woningen en bedrijven op de Grefeldijk.
- Zoals in Lemele richting sportpark (buiten bebouwde kom) erg veel fietsverkeer (kinderen) maar weinig tot geen verlichting.
- Veiligheid vooropstellen is een pré.
- Licht is voor het buitengebied ook een stukje veiligheid op de fiets.
- Bij einde levensduur vervangen, beleid maken en aan vast houden.
- De parallelwegen van de N340 zijn erg donker er staan geen witte lijnen of andere wegmarkeringen op als je hierop fietst dit is niet prettig.
- Zie mijn opmerking over de noodzaak van verlichting langs belangrijke fietspaden voor schoolkinderen en werkenden, bijv. langs de Zwolseweg
- Duurt te lang, moet zo snel mogelijk gebeuren.
- In buitengebied lichtpunten in stand houden voor fietsers.
- Toch is het prettig als je in het buitengebied woont dat hier en daar wat verlichting is ipv helemaal niets, zoals het nu is hier en daar.
- Laatste punt oneens, want wanneer is het einde van de levensduur van de huidige verlichting? Op sommige plekken moet er het liefst z.s.m. worden ingegrepen. Met de andere punten ben ik het oneens, omdat ik vind dat op die plekken juist verlichting moet komen!
- Zorg voor veiligheid ook voor kinderen die in donker fietsen. ook de inbraak zal terug lopen met meer verlichting.
- De gemeente heeft blijk gegeven zich nergens iets van te willen aantrekken, oftewel gaat zijn eigen gang(einde levensduur). Overleg dat woord kennen ze niet.
- Fietspaden wel verlichten.
- Zorg dat de led "kattenogen" wel werken in het midden de Hammerweg soms doen ze het wel, dan weer niet of voor de helft. Ook de 2 soorten lichtkleur is niet erg prettig, Het eerste type met fel wit licht zijn soms bijna verblindend.
- Ook voor deze situatie adviseer ik schakelen met melders.
- Na een enkel verlichtingspunt moeten de ogen weer wennen aan het duister. Is een combinatie van reflectoren en weg beschildering zoals het fietspad bij Nuenen te overwegen?

- Het stuk fietspad vanaf de Woestenweg naar Balkbrug staan lampen maar deze branden niet altijd 's avonds?
- School/werk/thuis voor fietsers is belangrijk.
- Langs de Kortevelldsweg (2,5 km) is er halverwege 1 lichtpunt. Veel kinderen/mensen fietsen in pikkedonker vanuit dorp/sport/school naar huis. Is onveilig/ geeft onveilig gevoel.

Bijlage 10: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 15:

‘Bij welke lichtbronnen is volgens u veel winst te behalen qua energiebesparing en verminderen van lichthinder en lichtvervuiling? Meerdere antwoorden zijn mogelijk:’

- Bij de meeste van de genoemde punten is zeer veel te winnen.
- Dat zijn alle lichtbronnen. Het kan heus wel minder.
- Vanwege inbraakbeveiliging kan ik mij voorstellen dat bedrijven en sommige particulieren hun panden in de nacht verlichten.
- Straatverlichting in bebouwde kom en in het buitengebied.
- Zou allemaal net iets minder intensief kunnen zijn.
- Gebruik ledverlichting kan bijdragen aan besparen, geïntegreerde zonnepanelen.
- Onnodige verlichting in avond en nacht zsm uit!
- Allemaal een 'klein beetje minder' levert het meeste resultaat!
- In bebouwde kom waar veel palen kort op elkaar staan, zoals BHV bij Zaaldijk.
- Voor een leefbaar Ommen is lichtvervuiling een onderwerp wat niet speelt. In vergelijking tot steden van formaat presteren wij zeer goed. Richten op energiezuinig maar zeker niet beperken.
- Wees een eye-opener voor de mens.
- Zonder er enkele uit te lichten is het mogelijk om al deze lichtbronnen te beoordelen op besparing en lichthinder.
- Niet alleen verlichting van sportvelden gedurende de avonden, maar ook de verlichting van de Sportlaan gedurende de hele nacht.
- Weet niet, ben daar geen expert in.
- Je moet kijken als ze een doel hebben, bijvoorbeeld bij open stallen dan zie je dat daar om 22.00 uur bijna geen lampen meer branden maar alleen in de vooravond. Dit is voor het welzijn van de koe en de hormoonhuishouding heel belangrijk. Uitstraling naar buiten is bijna niet te voorkomen door de hoge openingen, waar je wel op moet letten is dat de lampen hoog genoeg worden weggehangen zodat je minimale straling naar buiten hebt.
- Ik vind dat er verlichting moet zijn met het oog op veiligheid en inbraakpreventie. Wanneer de verlichting deze functies niet heeft kan er bespaard worden.
- Door energiebesparende lampen laten veel mensen de lampen onnodig branden. Het kost toch weinig.
- Energiebesparing dmv zonnepanelen, k/w koppelingen etc etc.
- Buitenverlichting bij particulieren, aan/uit schakelen met naderingssensor.
- Overwegen max. KWH's te gebruiken voor bedrijven en particulieren.
- Deze uiteindelijk voorzien van ledverlichting en op bepaalde plekken mag de hoeveelheid licht best een paar tandjes minder.
- Als je maar bewust mee omgegaan wordt. Wiegers is een goed voorbeeld
- Alleen tijdens gebruik. Waarom een paardenbak en openverlichte stallen verlichten als er niemand aanwezig is. Kleine zichtlampen kan ook. Winkel verlichting kan na sluitingstijd vervangen door richtlicht en niet de hele winkel.

Bijlage 11: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 16:

‘De gemeente wil groepen lichtbroneigenaren informeren en enthousiast maken over het beleid van Bewust Verlichten. Wat vindt u hiervan?:’

- Als het moeten wordt gaat iedereen ertegen in.
- Er is nog enorm veel nonchalance bij onnodige verlichting. Dat moet anders. Bewustmaking door ferm beleid.
- Algemene voorlichting en stimulering energiezuinig prima.
- Optreden bij meerdere malen melding van werkelijk storend hinderlijk licht kan tot een optie gaan behoren.
- Bijv tegen led strings rondom gebouwen het hele jaar door.
- Zeker niet betuttelend optreden. Sommige mensen zijn bang in het donker en vandaag de dag hebben ze daar alle redenen voor.
- Heel veel mensen hebben geen idee wat 1 lamp per jaar aan stroom kost.
- Een gemeente welke tot op heden hier een loopje mee heeft genomen dient zich te schamen voor het stellen van een dergelijke vraag.
- De gemeente komt toch op voor het algemeen belang en voor haar inwoners.
- Het bewustmaken is een hele goede zaak; en wanneer een lichtbron storend is, mag de gemeente "opvoedkundig" optreden.
- Ook optie 3 is voor mij een serieuze afweging, dwangmatig opleggen van regels door de overheid is niet van deze tijd. Beter is stimuleren!
- Bij onveilig storend licht mag best worden opgetreden, b.v. Bouwlanden richting de openbare weg.
- Bewust maken is mooi. Optreden is weer zo zwaar.

Bijlage 12: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 17:

'De gemeente overweegt haar eigen aanlichting van gebouwen, monumenten en kunstwerken (bijvoorbeeld aanlichting van de kerktoren NH Kerk Heino) uit te schakelen van 23 tot 6 uur in de winterperiode en van 1 uur tot 6 uur in de zomerperiode. Ook andere partijen verlichten op die uren voor promotie en decoratie (gevel, etalage, reclameborden etc). Wat is uw mening hierover?'

- Blijf ook kritisch kijken naar lichtpunten ivm zgn (schijn!!)veiligheid.
- Niet nodig.
- Zgn, 'sier'-verlichting doven wanneer er nauwelijks een kip is om dat te waarderen.
- In de zomer uitschakelen om 23.00 uur.
- Hoeft niet de hele nacht te branden, Evt langer bij een evenement.
- Er zijn nog zeer veel verkeersbewegingen in de nachtelijke uren, deze zijn niet alleen belangrijk om te pronken met je koopwaar, maar voor de algehele uitstraling.
- Maak mensen bewust.
- Eigenlijk ga ik voor 1 en 2 maar dat kan dus niet. Er is al genoeg betutteling in de wereld! Dat gaat me te ver.
- De gemeente mag wel lichtbroneigenaren informeren.

- Wederom optie drie ook een keuze
- Uiteraard is dat aan de mensen zelf te beslissen.
- Nederland is een vrij land.
- Geniet maar meer van de maan en de sterren.

Bijlage 13: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 18:

‘Stelt u een dergelijk digitaal beeldend beleidsplan op prijs of leest u liever het gebruikelijke papieren beleidsplan? Ter verduidelijking: beleidshoofdstukken 1 tot en met 3 geven het beleid van de gemeente weer. De overige factsheets bieden nadere informatie per gebied, lichtbron en thema.’

- Ik ben tevreden over de toegankelijkheid, de informatievoorziening en het taalgebruik.
- Voldoende.
- Duidelijk weergegeven, snel vindbaar, goede informatie en goed leesbaar.
- Beleidsplan laat aan duidelijkheid niets te wensen over.
- De vragen waren goed te lezen en te beantwoorden.
- Goed.
- Goed.
- Een helder plan , werpt goed licht op de zaak.
- Ik vind het beleid voorgesteld in de hoofdstukken duidelijk, maar benadruk nogmaals dat de veiligheid niet in gevaar mag komen.
- Heb ik niet intensief bekeken.
- Het beleidsplan is goed toegankelijk echter kan een teveel aan doorklikmogelijkheden de lezer doen verdwalen en daardoor de lijn in het verhaal kwijtraken. Het terugkeren naar het oorspronkelijke blad moet makkelijk zijn.
- Prima!
- Goed.
- Uitstekend initiatief. Had jaren geleden al moeten gebeuren. Ben erg blij dat er nu werk van wordt gemaakt. Belangrijk is, dat op deze wijze tevens een enorme besparing voor de gemeentelijke en provinciale overheden wordt bewerkstelligd.
- Niet gelezen .
- Niemand kan meer zeggen dat ze niet geïnformeerd is!
- Goed onderwerp, maar winst is te halen bij grootverbruikers en niet als het gevoel van veiligheid wordt aangetast!
- Goed en duidelijk.
- Voldoende en correct weergegeven.
- Best goed, hs 1 nog wel veel tekst waarin niet gelijk essentie duidelijk wordt.
- Geeft een goed beeld van de huidige situatie.
- In zijn algemeenheid een goede visie.
- Ledverlichting plaatsen. Wij vinden een goede verlichting erg prettig geeft toch een veiliger gevoel.
- Goed bezig. Doe ook wat met deze enquête.
- Beperkingen worden misbruikt door energiezuinigheid. Lees nikst terug over behouden en zorgen voor manieren waar er op alternatieve wijze energie wordt opgewekt waardoor alle

verlichting energieneutraal wordt opgewekt. Keuze is al gemaakt dat men minder licht wenst.
Zogenaamde inspraak

- Prima duidelijk.
- Prima.
- Mooie enquête met veel achtergrondinformatie.
- Duidelijk verhaal. Goede enquête. Succes!
- Zorg er voor dat gevaarlijke kruisingen met auto en slecht verlichte fietsen goed kunnen worden gezien. Het gebeurt dat fietsers niet worden gezien!!!!
- Is prima.
- Goed bezig helemaal mee eens, minderen daar waar het kan en kijken of ledverlichting mogelijk is.
- Best wel veel informatie.
- Goed.
- Helder en duidelijk. Standpunten zijn goed toegelicht.
- Prima goed te lezen.
- De vormgeving is goed, maar de website is lastig te vinden!
- Voldoende.
- Niet gelezen.
- jJ moet ook niet te veel willen uitschakelen en dimmen, de veiligheid en een veilig gevoel van de mensen loopt dan ook hard terug. Een beetje licht onderweg is ook wel fijn in donkere tijden.
- Rotondes beter verlichten dmv meerarmige lantaarnpalen in het midden van de rotonde. Spaart bovendien nog andere kosten uit!
- Positief: er is al het één en ander gebeurt in het centrum -> prachtig!
- Duidelijk genoeg.
- Ik heb het bekeken. Het heeft mijn interesse niet.
- Zeer slecht in haar onderbouwingen. Verder van de zijde van de gemeente schaamteloos. Geen enkele garantie voor de burger dat het ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Gemeente bepaalt eea op kosten en vergeet potentiële opbrengsten.
- Prima duidelijk.
- Duidelijk.
- Duidelijke enquête.
- Ik heb daar niet echt een goede mening over.
- Goed.
- Eigenlijk moet de gemeente zich bezighouden met zichzelf, laat de anderen zelf beslissen. Door goede voorlichting en stimulering deze verandering teweeg brengen. Ommen kent zoveel verschillende lantaarnpalen, maak keuze uit 2. 1 pitoreske met grote aanzichtwaarde voor alles behalve bedrijven, daar 1 strakke overzichtelijke. Keuze van de palen doe je voor erg lange termijn, geen overhaaste beslissingen.

- Geen mening.
- Goed.
- Prima in orde.
- Duidelijk en helder.
- Overzichtelijk, duidelijk.
- Fijn dat de burger ook hierin een mening kan geven. Ik vind het mooi dat er naar het milieu en kosten besparing wordt gekeken maar ik vind de verlichting ook fijn ivm veiligheid omdat ik vaak later thuis ben op de fiets uit mijn werk. Dus voor mij twee kanten. Enerzijds mag alles uit.
- Lijkt me een goed plan.

Bijlage 14: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 19:

‘Heeft u nog suggesties, opmerkingen of tips voor onze gemeente Ommen aangaande verlichting?’

- 50% van de stadsverlichting na 12 uur uitschakelen.
- Nee.
- Graag meer verlichting op het Zandeinde in Lemele. Het is daar te weinig verlicht dit i,v,m, de jeugd die naar het voetbalveld gaan, om te trainen ‘s,avonds.
- Zie antwoorden enquête.
- Let op gelijkmatige verlichting bij voetgangerssoversteekplaatsen, liever gelijkmatig iets minder licht dan goed verlicht gedeelte en minder verlicht gedeelte. Onderzoek mogelijkheden voorsensoren voor weinig gebruikte routes.
- Meer aandacht voor het buitengebied. Arrierveldsweg verlichten tot aan het Ommerkanaal.
- In het buitengebied zoveel mogelijk groen licht.
- Ipv hard wit licht, meer gedempt roze of lichtgroen licht aanbrengen ; lagere lantaarnpalen.
- Geen suggesties.
- Overstappen naar energiezuinige lampen is een eerste snelle stap. Ik kan niet inschatten hoever men hiermee is. Mogelijk kan zonne-energie te plaatse worden opgewekt om de verlichting te laten branden.
- Geen.
- Wordt de uitslag van de enquête meegewogen? Zo ja, dan is dit een goede zaak. Toch vertrouw ik erop dat het beleidsplan is opgesteld door deskundigen en laat het verder aan hen over.
- NVT.
- Kortom, minderen met die lampen. Sensoren voor dynamische verlichting. Lichtstraling altijd alleen naar beneden gericht.
- Kortere vragenlijst.
- Verlichting beperken tot het minimum vooral in de nacht. Schreeuwende reclameverlichting verbieden.
- Oververlichting markt en N340 goed onder de loep nemen! Buitengebied niet verdonkeren, is al karig verlicht!!
- Mogelijkheden van zonne- en windenergie voor promotieverlichting is subsidie zetten? Zeker ook de energiebesparing zoals wind- en zonnenergie promoten en subsidiëren zoals al eerder met zonne-energie heeft plaats gevonden.
- De Coevorderweg is in het donker en met regen erg slecht verlicht. Bij een tegenligger(s) is het wegverloop bijna niet te zien waardoor je regelmatig in de berm beland. Als er dan ook nog iemand achter je rijdt wordt het helemaal lastig het wegverloop goed in te schatten. Dit is ook wel te zien aan de kapot gereden bermen. Optisch(door de oude bomen/struiken) lijkt de weg ook nog recht te lopen je ziet de tegenligger al van ver rijden waardoor de weg ook recht lijkt.. Misschien een optie van die led kattenogen, zoals in de slingers van de Hammerweg. Je komt er ook veel auto's tegen die met de voorste mistlampen aan rijden voor iets beter zicht op de zijkanalen van de weg.
- Deze enquête serieus nemen en ook de lampenbollen c.q. verlichtingselementen van de openbare verlichting schoonmaken eens per jaar.

- Veiligheid gaat altijd voor andere overwegingen.
- Overgaan op led. Soms is beter iets licht dan niks, vooral veiligheid voor mens voorop
- Denk aan de veiligheid! !!!
- Veiligheid verhogende verlichting in zijn algemeenheid is helaas nodig in de huidige maatschappij, ook al is dit kosten verhogend.
- Maak het niet te donker in de nacht.
- Nee.
- Nee.
- Het zou leuk zijn als de gemeente aandacht besteedde aan de Nacht van de Nacht. Dé gelegenheid om mensen bewust te maken van lichtvervuiling! In 2016 op 29 oktober.
- Veel meer energie opwekken, meer prominente plekken van Ommen verlichten op fraaie wijze. Veiligheid is erg belangrijk ook al lijkt het schijnveiligheid. Kiezen voor overal dezelfde armaturen welke passen bij het landelijke en dorpse. Vanaf het station naar de Dante weg zijn er 6 verschillende armaturen terwijl de oudste paal nog geen 3 jaar oud is, slechte keuzes waar we niet achter kunnen verschuilen dat dit licht aan de afschrijving. Gemeente eerst zelf goede voorbeeld geven alvorens maar te overwegen zich te bemoeien met verlichting van derden.
- Meer dimmen is winst voor het milieu.
- Succes.
- De verlichting in het buitengebied beslist zo laten geen lichtpunten verwijderen.
- Luister naar de bewoners van buitengebied. die hebben geen keus of ze wel of niet door een onverlicht park fietsen. die moeten langs een donkere weg naar school of werk.
- De verlichting van bedrijfs/winkel parkeerplaatsen zou 's nachts uit kunnen. Voldoende verlichting houden langs fietspaden in het buitengebied, een lantarenpaal dient in het donker als herkenningspunt voor fietsers (fietsers fietsen van verlichtingspaal naar verlichtingspaal in het donker).
- Goed verlichten of vaker controleren zodat het gevaar met fietsers wordt ontdekt!!
- Wel graag een vinger aan de pols houden hoe het onderhoud uitgevoerd wordt. Gemeente moet niet helemaal van een aannemer afhankelijk worden, zelf de kennis in huis houden.
- Geen.
- Op de parkeerplaatsen in de binnenstad kan de verlichting veel minder.
- Verkeersveiligheid en sociale veiligheid zijn voor mij belangrijke items. Belangrijker dan b.v. zijn de sterren goed te zien of wordt de natuur verstoord. Als dat door nieuwe technieken zuiniger kan, ook eventueel met minder lichtpunten, dan is dat mooi meegenomen.
- Lees mijn ingevoerde reacties.
- Sneller over schakelen naar ledverlichting waar dit kan.
- Graag verlichting op de parallelweg van nieuwe brug (cafe restaurant) richting de kruising richting Lemele. Voor fietsers heel donker 's nachts. Mijn jeugd gebruikt het lichtje van de telefoon (hoe snel gaat de telefoon leeg). Telefoon is ook nodig voor alarm slaan (en dan leeg misschien). Voornamelijk in het weekend gebruiken ze de weg in kleine groepjes.
- De verlichting op de Strangeweg is een goed voorbeeld van juiste en rustige verlichting!
- Nee.

- Laat aub iedereen vrij in keuzes ipv nieuwe regels.
- Op dit moment niet. meer kenbaar maken. Misschien heeft het overal wel in de kranten gestaan maar was bij mij nog niet bekend.
- Fietspaden in het buitengebied beter verlichten vooral voor de veiligheid.
- Zorgen dat je overal energiezuinige lampen gebruikt met de sterkte die daar van toepassing is dan ben je al een heel eind. Ik denk dat de meeste bedrijven wel door hebben niet onnodig veel te verlichten want dit kost direct geld. Bij particulieren is veel winst te behalen denk alleen maar aan het terugbrengen van aantal lampen en of deze te vervangen voor energiezuinige lichtbronnen.
- Goed dat de gemeente Ommen hier bewust mee bezig gaat, niet alleen hierdoor meer besparing, maar ook meer rust voor mens en natuur. De parkeerplaats aan de Voormars kan bijvoorbeeld ook minder verlicht worden, de lampen zijn erg fel en storend en geven 's nachts veel licht in huis. Van 23.00-7.00 uur wordt dit gebied ook nauwelijks gebruikt. Misschien geldt dit ook voor alle parkeerplaatsen in en rond Ommen?
- U zou de volwassenen en kinderen in Varsen een enorme dienst bewijzen met verlichting vanuit de stad naar, in ieder geval, het viaduct!
- Opmerking: de 1ste Polderweg in Beerzerveld daar zit zo'n onverlicht stuk in dat wij het onverantwoord vinden om daar kinderen 's avonds in het donker te laten fietsen en we denken daar niet alleen zo over, we hebben het al met al onze burens er over gehad. En het is ook al eens bij de gemeente aangegeven. Maar nu blijkt bij navraag bij de gemeente dat er door 1 persoon bezwaar is gemaakt. Maar het moet toch niet zo zijn dat door deze 1e persoon de veiligheid van onze kinderen in het gedrang komt (terwijl ze zelf helemaal geen kleine kinderen meer heeft)?
- In dorpskernen brandt 's nachts best veel licht, terwijl er hoegenaamd niemand langs komt. Jammer voor de mensen die daar in de buurt wonen (donker is het gezondst voor iedereen), voor het milieu en de portemonnee. Hoog tijd om daar bewuster mee om te gaan!
- Zet bij stille straten een bewegingscensor die bv na een beweging een half uur blijft branden kost weinig levert wel besparing op en iedereen tevreden.
- Naast bovenstaande antwoorden wil ik nogmaals vragen of u in onze straat wilt komen kijken naar onze situatie.
- Op fietspaden, parkeerplaatsen, wandelpaden verlichting die aangaat als er gelopen of gefietst wordt.
- Kijk bij het overwegen van nieuwe verlichting ook naar het kostenplaatje. Het plaatsen van nieuwe straatverlichting kan flink duurder zijn, dan de opbrengst van energiebesparing per jaar.
- Voldoende in de enquête aangegeven.
- Ook straten centrum voorzien van de straatlantaarns zoals op de brug en nieuwe markt.
- Overgaan tot verlichting met bewegingssensor die in de nachturen werkt. Na 24.00 uur 50% van de verlichting uitschakelen, dimmen op 50% of alleen op specifieke punten laten branden.
- Laat echte deskundigen er naar kijken. en met mandaat!!
- Leuk zou zijn om mbt de buitengebieden een info-avond met plaatselijk belang te organiseren, bewustwording en overleg met betrokkenen!
- Wegen alleen voor auto's kunnen toe met verlichting alleen op kruispunten, daar auto's over voldoende licht beschikken.
- Gaarne straatverlichting tussen de Balkerweg en Juniperus

- De in- en uitgang van bungalowpark De Lindenberg op de Emslandweg zou een goede plek zijn voor verlichting.
- De verlichting op fiets- en voetpaden meer schakelen met naderingssensor.
- Schakel verlichting aan, waar "beweging" is. Pas verlichting toe, die in het straatbeeld past, dus geen moderne verlichtingsarmaturen in de oude binnenstad. Verlicht alleen het deel wat verlicht moet worden, zodat licht niet in de huizen of tuinen schijnt, en dus als hinderlijk wordt ervaren. Gebruik de mindset over licht en veiligheid in een voorlichtingscampagne. Pas ledverlichting toe in gepaste kleuren, dus groen voor fietspaden; 2700 graden Kelvin in de oude binnenstad, enz.
- Een lichtpunt, hoek Parkweg/Lemelerweg ter harte nemen.
- Besparen door ledverlichting, niet door minder verlichting. Jan van der Veen Prins Bernhardstraat 13
- Neen.
- Het zou mooi zijn als iedereen bewust omgaat met milieu en energie.
- Hellendoornseweg vanaf bebouwde kom tot kruising geen verlichting. Veel fietsers school en dijkgangers levensgevaarlijk!!!
- Energie opwekken uit de vechtstroming, kan misschien al het centrum deels verlichten. Zo is het groene Ommen nog groener. Leuk marketingbabbeltje
- Graag een beetje meer licht in de buitengebieden.
- Ommeresstraat graag verlichten zoals de Hardenbergerweg? Nu staan er lampen die op een industrieterrein horen(veel te fel en te hoog).
- Minder licht. Straatlantaarns zijn zo lelijk! Bij vervanging toch eens overleggen met de buurt.
- Nee waar men het licht kan beperken, zou ik het niet nalaten.

Bijlage E: toelichting van respondenten in periode januari-februari 2016

De enquête is nogmaals opengesteld gedurende januari en februari 2016.

De ondernemersverenigingen hebben in die periode hun leden gevraagd op de enquête te reageren. Er hebben nog 15 ondernemers gereageerd in die periode. Meer over hun reactie vindt u in bijlage C.

De enquête was opnieuw opengesteld op verzoek van verenigingen voor bewonersbelangen -Mariënberg. Er hebben 8 bewoners gebruik gemaakt van deze extra mogelijkheid om hun mening te geven. Omdat dit aantal zo klein is, wordt niet van % gesproken maar alleen van aantallen personen. Er zijn hier geen significante conclusies uit te trekken. Er is alleen opgeschreven welke zaken opvallend verschillend zijn van het gemiddelde van de grote groep respondenten in de periode sept.-dec. 2015.

- 6 personen wonen in of nabij Ommen, 1 persoon in Beerzerveld, 1 in Vinkenbuurt.
- 3 van de 8 personen geeft aan 'Voorkomen dat licht storend is voor mens, natuur en landschap' belangrijk te vinden als argument om bewuster te verlichten. De rest is hier neutraal over. Qua energiebesparing/CO2 en kosten zijn de resultaten meer overeenkomstig de resultaten van de respondenten in de periode sept.-dec. 2015.
- 5 van de 8 personen zijn tevreden over de kleur van het licht in de eigen woonstraat. Op de andere aspecten zijn de meningen zeer verdeeld.
- 5 van de 8 personen geven aan geen verandering te willen op het moment van natuurlijke vervanging van het licht in de eigen woonstraat. 1 persoon wil minder licht tussen 23 en 6 uur, 2 personen willen meer licht tot 23 uur.
- 1 persoon ondervindt hinder van openbare verlichting. Andere personen ondervinden geen hinder van lichtbronnen zoals reclame, paardenbakken, bedrijventerreinen etc.
- 4 personen vinden achterpadverlichting nodig, 1 personen vindt van niet.
- Slechts 5 personen vulden de daarna volgende vragen in. Alleen opvallende punten worden nog genoemd:
 - 2 personen vinden dat men gewend is aan de huidige straatverlichting en er niet meer bij hoeft, 2 personen vinden dat niet.
 - Alle 5 personen waren het ermee eens dat er vanwege veiligheid niet wordt gedimd op bedrijventerreinen.
 - 3 van de 5 personen willen aanlichting van bezienswaardigheden uitschakelen in de nacht (1 wil het volledig aanhouden, 1 wil het volledig verwijderen).
 - Allen zijn het eens met de meeste beleidskeuzes aangaande het buitengebied
 - Vrijwel alle lichtbronnen worden door 1 of 2 personen genoemd als 'winst te behalen' behalve verlichte open stallen. Feestverlichting wordt in een opmerking toegevoegd.
 - 3 personen zijn het ermee eens dat de gemeente het gesprek aangaat met lichtbroneigenaren. 1 persoon vindt dat de gemeente zich alleen met de eigen verlichting moet bezighouden. 3 personen vinden dat licht voor veiligheid aan mag blijven maar dat ze licht voor promotie en decoratie in de nacht liever uitgeschakeld zien.

Bijlage F: reacties van bewoners buiten de kom versus binnen de kom

Deze bijlage bevat een extra analyse op de enquêteresultaten.

Onderzoeksvraag: wat is mening van mensen buiten de kom, wat is hun tevredenheid over de verlichting (of afwezigheid van verlichting) en wat zijn andere verschillen met mensen binnen de kom? En welke individuele opmerkingen zijn door mensen buiten de kom gemaakt?

Gekeken is naar de eerste groep van 205 respondenten, daarbinnen de bewoners buiten de kom die ook reageerden als inwoner en niet als organisatie. Dit zijn 29 personen. Binnen de kom reageerden 165 personen als inwoner.

Deze bewoners buiten de kom hebben een lagere tevredenheid en hogere ontevredenheid qua verlichting in de eigen woonstraat dan de mensen binnen de kom. Dit kan worden veroorzaakt doordat er op veel plaatsen geen of weinig verlichting is in het buitengebied. Sommige respondenten zonder verlichting lijken 'ontevreden' te hebben aangekruist, anderen kruisten 'weet niet/geen mening' aan.

Hun tevredenheid op eigen woonstraat is laag op de diverse onderdelen (27-40%) en ontevredenheid hoog (20-30%). Dit is duidelijk slechter dan de bewoners binnen de bebouwde kom over de verlichting in hun woonstraat oordeelden: 42-62% tevredenheid en 13-22% ontevredenheid. De mensen buiten de kom trekken het gemiddelde dus omlaag.

Het % dat méér licht wil is 50% ten opzichte van 21% binnen de kom! Meer licht de hele avond en nacht is buiten de kom 38% tov 14% binnen de kom. Meer licht alleen tot 23 uur: 13% buiten de kom tov 6% binnen de kom).

67% van de bewoners buiten de kom is het eens met dat markering wordt gebruikt om het wegverloop aan te geven. Van de inwoners en organisaties binnen de kom was dit gemiddeld 90%. Sommige bewoners buiten de kom willen hier wellicht mee aanduiden dat ze liever verlichting willen ipv markering in het buitengebied.

Individuele opmerkingen van respondenten die wonen of werken buiten de bebouwde kom gedurende de 3 enquêteperioden = 33 personen.

Losse opmerkingen:

op de vraag over verlichting eigen woonstraat:

- het is hier geheel donker en dat is prima
- Lijkt me dat er zoveel mogelijk gebruik moet worden gemaakt van zacht geel ledlicht als dat kan
- Geen verlichting aanwezig
- er staan uitsluitend lantaarnpalen bij de 2 wegsplitsingen
- sommige straten vind ik prima verlicht, niet te fel en mooie kleur (Korteveldsweg), maar het licht van bijvoorbeeld de Roggestraat is erg fel om tegenaan te kijken.
- geen openbare verlichting in nabijheid
- Geen fietspad, niet minder licht dan nu wenselijk
- er is geen stoep, ik verwacht dat als de verlichting op de kruising wordt vernieuwd er een verbetering op treed ivm de vernieuwde technieken.

- graag lichtpunt aan de weg voor het huis ivm inbraak
- Er is geen verlichting
- te weinig licht in buiten gebied
- Geen verlichting aanwezig
- Er is überhaupt geen verlichting vanaf het Ommerkanaal tot ons huis (Varsener Esweg 3).
- er is bij ons geen verlichting ondanks dat de stouwdijk ook in het donker wordt gebruikt door fietsers (schooljeugd) en wandelaars (verbindingsweg kern Beerzerveld/ Beerzerhaar naar centrum Marienberg/station
- Graag lichtpunt bij de in/uit gang van het park, Emslandweg, en aan beide kanten van de in/uitgang
- meer lichtpunten langs het kanaal
- geen licht
- geen verlichting, pikkedonker

Welke wijziging ze in eigen woonstraat zouden willen:

- groen licht
- Veel lantaarnpalen zijn fel om tegenaan te kijken, mag best minder. Dit ook ivm lichtvervuiling, liever geniet ik van de mooie sterrenhemel
- Vooral voor onze fietsende jeugd in de straat is het belangrijk dat er goede verlichting is, zodat ze goed zichtbaar zijn voor het andere verkeer. omdat er geen fietspad is.
- de noodzakelijke verlichting is aanwezig
- inbraak preventie
- Er is geen verlichting
- Als ik, mijn partner of onze 6 kinderen terugkomen van een feestje, kunnen wij nauwelijks zien waar wij fietsen. Het is soms op goed geluk (zelfs met een fietslamp aan) de weg terug vinden. Vooral als auto 's je tegemoet komen, zie je helemaal niets meer van het fietspad! Één van onze kinderen is al eens achtervolgd. Als iemand iets kwaads in de zin heeft kan hij dat uitvoeren zonder dat ook maar iemand het ziet. In het najaar en winter gaan de kinderen op de fiets naar de voetbal/sport. Dan is het al vroeg donker. Verlichting zou dan echt van harte welkom zijn! Ook op de weg tussen de parkeerplaats bij het viaduct en restaurant de Lindenberg: Hessenweg West.
- graag wel verlichting energiezuinig
- Onlangs de Parkweg als gelijkwaardige weg met de Lemelerweg gemaakt. Dit punt voorzien van verlichting.
- weg heeft donker pas nieuw asfalt .!

In hoeverre ervaren ze hinder in hun woonstraat van diverse lichtbronnen:

- felle erfverlichting overburen, schijnt in de slaapkamer
- Verstoot de donkerte
- Sommige huizen en bedrijven hebben een lichtbak of iets van tl-verlichting die fel uitstraalt. Liever zacht of naar beneden gericht licht.
- ik ervaar op dit moment geen hinder van open stallen, maar kan me er wel wat bij voorstellen. Als de verlichting niet goed afgesteld is.

- Geen hinder want geen verlichting aanwezig

Over beleidskeuzes qua licht binnen de kom:

- Ik vind de 2e stelling onduidelijk: alleen tov niets of tov alles? wat mij betreft alleen het dat verlichten wat echt nodig is voor veiligheid
- Licht geeft ook diefstal preventie, juist in het buitengebied.
- op sommige plekken wordt er niet of zeer slecht verlicht. Denk hierbij aan de Zwollseweg richting Vilsteren
- Punt 2 is een belangrijke!
- in het dorp te veel

Over beleidskeuzes buiten de kom:

- arrienveldweg verlichting vanuit ommen doortrekken tot aan het ommerkanaal
- Meer verlichting t.b.v. inbraakpreventie en veiligheid op de picknickplaats en bij de inrit van woningen en bedrijven op de Grefeldijk
- Laatste punt oneens, want wanneer is het einde van de levensduur van de huidige verlichting?

Op sommige plekken moet er het liefst z.s.m. Worden ingegrepen.

Met de andere punten ben ik het oneens, omdat ik vind dat op die plekken juist verlichting moet komen!

- Langs de Kortevelsweg (2,5 km) is er halverwege 1 lichtpunt. Veel kinderen/mensen fietsen in pikkedonker vanuit dorp/sport/school naar huis. is onveilig/ geeft onveilig gevoel

Overige reacties en tips aan de gemeente:

- aan doodlopende weg van Hellendoorneweg geen borden haaiantanden ??
- meer aandacht voor het buitengebied. arrienveldsweg verlichten tot aan het ommerkanaal
- In het buitengebied zoveel mogelijk groen licht.
- succes
- De verlichting van bedrijfs/winkel parkeerplaatsen zou s'nachts uit kunnen. Voldoende verlichting houden langs fietspaden in het buitengebied, een lantarenpaal dient in het donker als herkenningspunt voor fietsers. (fietsers fietsen van verlichtingspaal naar verlichtingspaal in het donker)
- Laat aub iedereen vrij in keuzes ipv nieuwe regels.
- U zou de volwassenen en kinderen in Varsen een enorme dienst bewijzen met verlichting vanuit de stad naar, in ieder geval, het viaduct!
- leuk zou zijn om mbt de buitengebieden een info-avond met plaatselijk belang te organiseren, bewustwording en overleg met betrokkenen!
- De verlichting op fiets- en voetpaden meer schakelen met naderingssensor
- Een lichtpunt, hoek Parkweg/Lemelerweg ter harte nemen
- hellendoornseweg vanaf bebouwde kom tot kruising geen verlichting, veel fietsers school en dijkgangsters levensgevaarlijk!!!